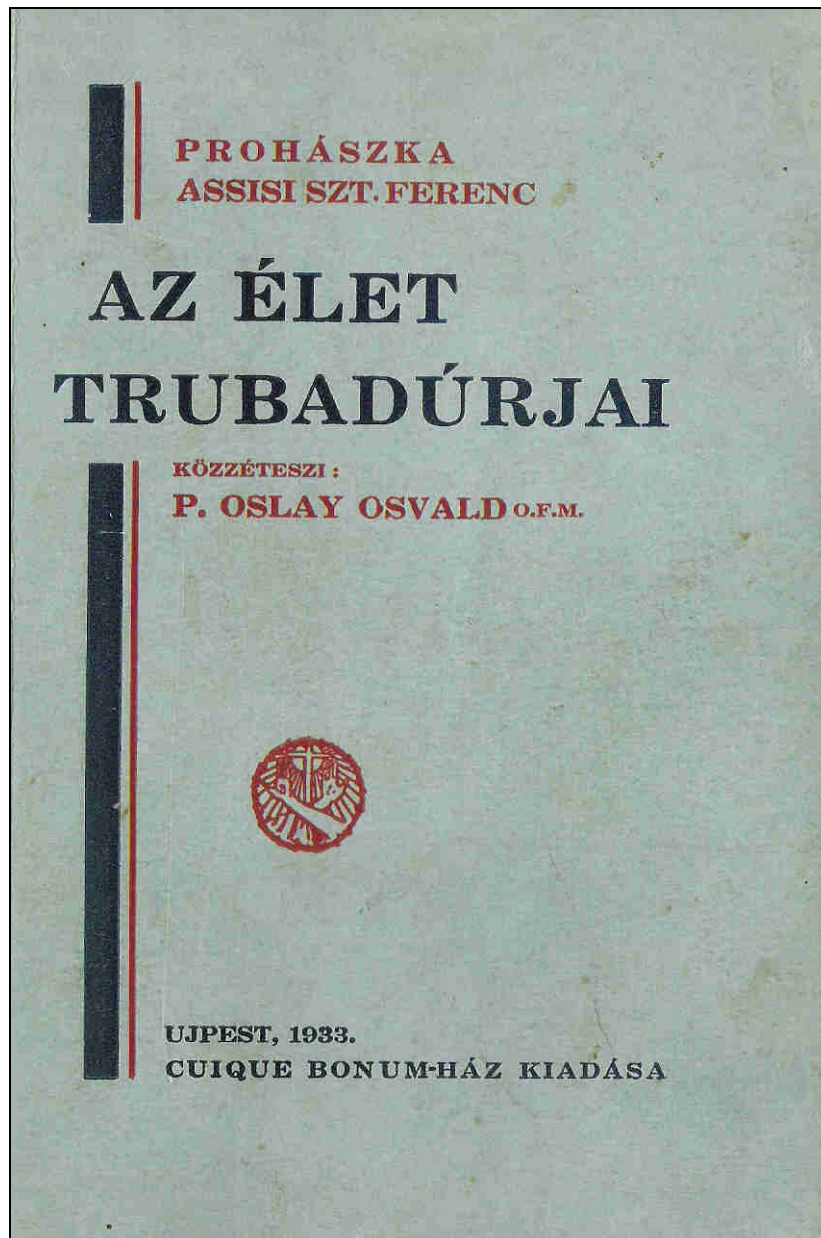

Osly Oswald Az élet trubadúrjai

Prohászka Assisi Szt. Ferencről

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Oslay Oswald

Az élet trubadúrjai. Prohászka Assisi Szt. Ferencről

Nihil obstat.

P. Maurus Majsai O. F. M.

Censor Provinciae.

176/1933.

Imprimatur.

Gyöngyösini, die 2. Aprilis 1933.

P. Antonius Ungváry O. F. M.

Vicarius Provincialis.

Nihil obstat.

P. Zeno Horváth O. F. M.

Censor dioecesanus.

Nr. 586/1933.

Imprimatur.

Vácii, die 10 Februarii 1933.

+ Stephanus – Episcopus.

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv szöveghű elektronikus változata. A könyv 1933-ban jelent meg az Cuique Bonum-Ház kiadó gondozásában Újpesten.

A könyvet Péter Júlia OFS vitte számítógépbe.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Ajánlás	5
Előszó	6
Bevezetés	7
1. Az élet folyamata	7
2. Élet az adottságokból	10
3. Az élet izzó valóság	12
Az Élet költészete	14
1. Az élet fölénye	14
2. Kapcsolatban az étellel	16
3. Az élet kivirágzása	17
4. Az élet teljessége	19
Az Élet embere	20
1. Az igazi filozóf	20
2. Alterchristus	20
3. A Nagy Király hírnöke	20
4. Az egyéniség hőskölteménye	21
5. Élte az Evangéliumot	21
6. A szeráfi lélek	22
7. Szent Ferenc zsenialitása	22
8. Szent Ferenc áhítata	23
9. Poverello di Dio	24
10. Domina Paupertas	24
11. Keljetek föl Umbria zárdái	24
12. Kompasszió	25
13. Örvendező szent	25
14. Sími is tudott	25
15. Vir catholicus	26
16. Derült aszketizmus	26
17. Szent Ferenc szónoklata	27
18. A nép szentje	27
19. Társadalommentő	27
20. A szociális Ferenc	28
21. Tüzet a világba!	28
22. Harmadik rend	29
23. Természetszeretet	29
24. A költő	30
25. Mi a boldogság?	30
Az Élet új hajtásai	32
1. Nálunk itt és most	32
2. Élet az antinómiákon keresztül!	33
3. Antinómia és a derús aszkézis	34
4. Élet az abszolút utakon	35
Befejezés	36

Függelék – A Szent Ferencre vonatkozó nevek és tárgyak lelőhelyei Prohászka Ottokár Összegyűjtött Munkáiban.	37
--	----

Ajánlás

Kálváriai Megváltásunknak,
az Anyaszentegyház alapításának,
az „Élet Kenyere” és a szentségek szerzésének,
a Szentlélek Úr Isten elküldésének
Ezerkilencszáz éves
jubiláris emlékére
1933. április 2. Prohászka halálának
hatodik évfordulóján
a **Magyar Ferencesek.**

Előszó

E könyv az „Élet” szolgálatába szegődött. Annak az életnek a szolgálatába, mely maga az Úr Jézus. Az Élnitűdás igen nehéz mesterség!... Ennek koronájaként épűlnék a kórházak, bolondházak, börtönök és templomok...

Jézus élnitűdása ez egyszerű kettő: szeresd Istenedet és szeresd embertestvéredet.

E kettő Jézus világnézetében nem iga, nem teher, – hanem öröm; még több: lakodalmas élvezet az Atya országában. (Lukács XVI. Stb.) E „mischteh”-re, evés-ivás lakomára, igen sokakat meghívott... De a meghívottak nem siettek a terített asztalhoz! Nekik több élvezetet adott az örökkel, a majorsággal – a feleséggel való foglalatosság... Megharagudván pedig az Úr, megparancsolá szolgálainak, hogy elmenvén az utcákra és városok részeire, a szegényeket, bénákat, vakokat és sántákat hozzák asztalához.

Szomorúan örök életű ez a krisztusi hasonlat.

A napokban, könnyes szemmel áldoztattam ezerhez közel számű szegényt, kik a város utcáiról, odűiból, pincelakásaiból és szükségmelegedőkből – mankókra, botokra támaszkodva, rongyosan, ing nélkül jötték össze lelkigyakorlatra és közös áldozásra... Addig pedig kint dűbörgött a földi élet. Az emberek rohantak érdekeik után, s kufárkodtak piacaikon...

Mily kevesen tudnak élni!

Talán csak a szegények, az élet-haldoklói...

Ezeknek a Mestere, assisi nagy koldusa: Szent Ferenc.

Ebben ismeri fel nagyságát Prohászka, s énekli meg Benne az igazi Életet.

A jézusi Életet e két nagy Apostolának szívét, lelkét kötötte csokorba e gyűjteményes könyv. Hiszem, hogy rajta keresztül örökös vándorlás indul meg az utcákról és a városok szereiről – és sánták, vakok, bénák, szegények seregei indulnak az Élet terített asztalához...

P. Zadraveczt István O. F. M.

Bevezetés

1. Az élet folyamata

XVI. században René Descartes bölcelete rendszerével, öntudatának: „gondolkozom, tehát vagyok” alapelvével olyan bölceleti, tehát szellemi folyamatot indított az egész világba, amely szükségszerűen a *vörös tenger* partjaira loccsant. Descartes megindított szellemének *racionalizmus* a neve. Ez fénykorát az enciklopedizmusban érte meg: tudományosan lapozódott és erőteljesen megduzzadt Kant kriticismusában, de hamarosan szétesett a *szubjektivizmusban* s végre megdermedt az anyanyelvi *naturalizmusban*.

1. A racionalizmus, a szubjektivizmus és a naturalizmus olyan szellemi áramlatok, – *eszmék, érzelmek és törekvések*, – amelyek jóhiszeműleg az értelem, az érzelem és érzékek alapos bölceleti kiművelésére indultak. Meg akarták mutatni, hogy csak annak van igazi érvénye és értéke, amit az ész belát, amit az érzelem helyesel, és ami az érzékek erősítésére és gyönyörködtetésére vonatkozik. Ezzel mind a három szellemi törekvés a jelen és a jövő felé fordult arculatával, elhanyagolván a lét és élet alapjait: így felszabadult a múlt létevényezői alól és belelendült a megálmodott célokba!

De, kérem, mi lesz abból a virágból, amely gyökerestül kitépődött anyatalajából és a légből és a napsugarakba belemozgott? Élettelen masszává válik!

Ámde a lélek *konstitúciója* ellen nem lehet véteni bűnhődés nélkül! A lélek konstitutív mozzanatai a *bölcsesség, a célirányosság és a szeretet* a szabad-akarati erő alapján. *Bölcsességi* elemével a lélek nyomozza az előzményeket, a létalapokat s az okokat, míg csak el nem jut az időelőtti abszolút Okhoz: *célirányával* pedig célzászlócskákat tűzdel a mindig magasabb és értékesebb halmokra, míg föl nem fedezi az élet örök Eseményét: *szeretetével* pedig az előtte fekvő konkrét tárgyakat szemléli, hogy eszmeharmóniájuknak örüljön és örvendjen s így inspirálhassa a *szabad-akarati erőt* a múlt és a jövő, az ok és a cél, a bölcsesség és a célirányosság szárnyaira való fölemelkedése, azaz a szellemi és a kegyelmi érvények és értékek átélésére!

Voltaképpen a katasztrofális hiba ott van a racionalizmusban, a szubjektivizmusban és a naturalizmusban, hogy általa a lélek bölcsességi elemét *kikapcsolta az életből*, s így az élet egyszárnyúvá lett, és felduzzadt érzelmi energiáival nevelésesen, kergén forgott az élet jelenje és jövője körül. Ez nagyon kedvezett a félművelt vagy az egészen kisműveltségű szavazóknak, íróknak és előadóknak. Demagógia és irodalom, művészet és színészet versenyre keltek a jövő megálmodásában, és tényleg olyan alkotásokkal álltak a gondolkodni nem tudó vagy nem akaró egyének elé, hogy azok belső világában valóságos *anarchiát* keltettek életre!

Milyen lett hát a racionalista ember lelkülete?

Elmében egyes-egyedül saját egyéni szemléletét, elgondolását, belátását tartotta érvénynek: *szívében* csak a gyönyört, a mámort szomjúhozta mint értéket, és *énjében* mindenkivel szemben egyrangú érvényesülését követelte, és így lett elégedetlen szenzoriummá, konkrét, egységes naturalisztikus lényé, aki *minden eszközt* megengedhetőnek tart, ha vele *testi gyönyörét, anyagi javát és polgári érvényesülését* előmozdíthatja. Az önlegyőzés és a becsületes munka, azaz művelődési, szellemi folyamatosság nem ízlik a racionalitásnak! Belőle eltűnnek a szó igazi értelmében a *belső érvények és értékek*, minők a lelkiismeret, törvényesség, kötelesség és felelősség; a kegyelem, erény és a jellemstruktúra; a múlt és a jövő, az ok és a cél szerves, egységes kapcsolódása!

Eltűntek, mert a múlttal megszakadt a szerves összeköttetés: a lélek elszakadt alapmélységeitől és az élet leszállt a silány naturalisztikus, relatív értékekre.

Ámde az, ami a racionalisztikus és naturalisztikus kor egyes egyedeiben megállapítható, mint lélektani vagy élettani mozzanat és készség, azt ugyancsak megtalálhatjuk azon kor egységes közösségeiben: *a családban, polgári társadalomban és a nemzetek állami életében*. És tényleg a múlt századokban a nemzetek állami életében megszakadt a múlttal való *folytonosság* életelve! Megszűnt az abszolút kultúrát biztosító Egyházzal és a nemzet ősgyökerével való minden intim, organikus összekötés! A racionalisztikus nemzetek úgy tettek minden fontosabb mozdulatukban, mintha szégyenlették volna ősi, pogány, műveletlen gyökerüket, atyjukat és a természetfeletti világosságot tartó Anyaszentegyházat! Más szóval, a nemzetek a racionalisztikus szellemfolyamatban elhanyagolták a nemzet lelkének bölcsességi konstitutív elemét és csak a jövőt tartották szemük előtt, amelyre szenvedélyesen vonatkoztatták minden aktusukat! Csakhogy bölcsességi alapok és okok nélkül nincsen *sziklaszilárdan megalapozott cél és érzelem*, mert az akarati és érzelmi mozzanatok és funkciók *irracionalisak*, tehát reászorulnak bölcséleti, metafizikai, kegyelmi szabályosításra, normásításra, közigazgatásra. E nélkül homoksivatagra szaladnak a nemzetek! A mindenáron és mindenmódon biztosítandó anyagi javak, technikai civilizáció és világra-vonatkozó érvényesülés nem elég! Politika sem lehet egyesek vagy többek passziója, mert annak *abszolút normatív tudománynak* kell lennie, amelyek *mikéntje* a lélek konstitúciójából folyó a nemzeti élet *mentése, fönntartása, gyarapítása és az egyesek biztonsága*! Az államépítmény egyes-egyedül a komoly munkán, az igazságosságon, a jogon és az abszolút kulturái értékeken állhat fenn és nem a diplomáciai ethosnélküli ravaszságon! Mert ez megbosszúlja magát, mivel annak, ami nem az erkölcsön és az Istenen épül, össze kell omlania!

Ami áll az egyedre és az államéletre, az áll a polgári társadalomra és a családok életére is!

Mi zárta le a Descartesről megindított racionalisztikus szellemfolyamatot?

A szörnyű mézszárlású világháború (e könyv 1933-ban jelent meg! A korrektor megj.) és utána az emberiségre szakadt világháború! *Sub pondere crescit palma!* A világháború és világháború borzalmas szenvedései, fájdalmi alatt a komolyabb, a természetesebb, az isteni adottságokkal gazdagított személyiségek fölismerték a világ egyoldalú, civilizációs elindulásának okát, ami a tradíciós múltból való elfordulásban és a nemzetek lelkének bölcsességi életelem hiányában van. „*Vissza a múlthoz, a nemzeti egészséges vérhez!* – lesz a kimondott jelszó. A németeknél tíz évvel ezelőtt 7-en indultak el a német nép szemének nyitottságára és az erős germán gyökér megpillanttatására! És a német 1933. évi március hó 5-én mámorittasan ébredt nemzeti államéletre Hitler fűrésze alatt! Az olasz nép meg 1922-ben varázsütésszerűen a polgári, társadalmi osztályokból a fasiszta szindikátusságba fordult, vele új, nemzeti rétegesedést indított meg, melyek gyökérszállai Romuluszig és Remuszig hatoltak le a rajongva szeretett Duce-jük alatt. Gandhi Indiában koplal és gyökerezteteti a nemzeti tudatot. Nálunk meg Gróf Apponyi Albert *a nemzeti folytonosság elvét és a tájak nemzeti élettanát* oly tudományosan alapozta meg, hogy fölfigyelt a nemzetek folytonossági elvére az egész művelt világ, és *nagyságát és nemzetéleti elvét* elismerte azáltal, hogy Genfben koporsója előtt megjelent, tiszteletével hódolt eszméjének s koporsójára virágkoszorút helyezett...

Tehát a nemzetek már a világháború alatt megálltak egy negyedórára, s egymástól függetlenül megéreztek, hogy a pénz, a technika, a civilizáció nem minden! És keményen határoztak, hogy: vissza a szívós nemzeti gyökérhez, vissza az erkölcshez, Istenhez és az Anyaszentegyházhoz! Kezet nyújtanak egymásnak XI. Piusz és Mussolini! Így visszatérnek lassanként a nemzetek az abszolút *értékekhez, normákhoz, eszményekhez és a kinyilatkoztatott törvényekhez!*

2. Még valamit! Nem volt-e káros hatással a racionalisztikus világszellem az Egyház ősi jellemére? Nem szorította-e lejjebb a krisztianizmus szellemét? Vagy *legalább a hívő*

egyedek lelkében nem kisebbitette-e a természetfelettséget? Nem fordultak-e a lelkek érzelmükben túlságosan a jövő felé?

Hogy erre elfogulatlanul feleletet adhassunk, látnunk kell tisztán az Evangélium, a *krisztianizmus* szellemének alkotó mozzanatát, tudati konstrukcióját. Evangéliumos szellemet, mint minden szellemet, a lelki mozzanatok: gondolati, érzelmi és akarati tartalmak adják. Tehát benne feltalálhatók az uralkodó *eszmék és törekvések*. E szerint a krisztianizmus szellemének magja, *a)* alanya: az én, aki kicsiny és alázas; *b)* célja: az Úristen, aki végtelen és abszolút tekintély; *c)* a vonatkoztatások a szeretetben a Végtelen és véges személy közötti; *d)* az alkalmazkodások, illetőleg az engedelmisség a benső és külső isteni törvényeknek; *e)* a szelíd türesek a külső-belső, jogos-jogtalan kellemetlenségek iránt és végre *f)* az evangéliumi szellemi eredmény, ami nem más, mint az én abszolút békéje. Az evangéliumos szellemek uralkodó eszméi, érzelmei és törekvése tehát: az Isten abszolút *nagysága*, az én kicsinysége, *alázatosága*, a kettő közötti kölcsönös *szeretet*, az én alkalmazkodása, *engedelmissége*, továbbá a szelíd *türelem* és végre a szentléleki *béke*.

Már ebből is tisztán kitetszik, hogy a racionalizmus és a krisztianizmus ellentétes szellemi világfolyamatok! Az előbbi *differenciációt*, az utóbbi *integrációt* (harcot, békét) hoz. Ellentétes jellegüknél fogva egyik a másikat erőtléníti. S mivel az Anyaszentegyház, újabban a nemzetek állami törvényhozásából mindig jobban és erősebben visszaszorított, a kegyelmi és igazságtani erejéből, polgári segítség nélkül nem volt képes a racionalizmust, a szubjektivizmust, a naturalizmust gúzsba kötni, noha állandóan védekezett ezekkel szemben a tévtanok damnálásával. Így pl. 1907. szept. 8-án X. Piusz pápa a szubjektivizmusból fakadt és modernizmus néven összefoglalt tévtanokat „Pascendi dominici gregis” enciklikával kárhoztatta mint olyanokat, amelyeknek nincs abszolút érvényük sem a tudományban, sem az erkölcsben, sem pedig a vallásban. Az Egyháznak ebből az eljárásából világosan látszik, hogy a hit és erkölcs dolgában önmagát mindig megvédte, de nem tudta megvédeni ugyanígy minden fiát. Hosszabb-rövidebb időnként, századonként, sajna sokan-sokan elragadtattak az egy, szent Anyaszentegyházból a vészes izmusok hullámain...! A fölvetett kérdésre tehát az a felelet, hogy a racionalizmus szelleme az Egyház *egyetememes evangéliumi szellemének semmit sem ártott*, de ártott az egyes hívek benső életének, „Isten-országá”-nak!

Nálunk a racionalizmust, amely öl, a szubjektivizmust, amely sekélyesít, és a naturalizmust, amely nivótlánít egy teljes emberöltőn át a legteljesebb bölcséleti és teológiai, tudományi és szónoki-írói fölkészültséggel és Isten-adta zsenialitásával pozdorjává tördelte Prohászka Ottokár székesfehérvári püspökünk, akinek szellemi és kegyelmi sasszárnyai alatt megpihent a magyar katolikusság. Aki figyelte Prohászka életét és szellemét, szellemi alkotásait, de különösen Naplóját, az meggyőződhet arról, hogy lelke *bölcséleti konstitutív elemével* az Egyház *előzményeire, a priuszba, a tradícióba, az isteni adottságokba* arccal és figyelő tekintetével volt beállítva. Mindene volt a szentháromságos egy Isten és eszméi: megtestesülés és a betlehemi Gyermek; az Úr Jézus és Szűz Anya; a megváltás és a föltámadás; az apostolok és az egyházalapítás; a szentségek és az Evangélium; az Ósegyház és egyszerű, alázas, áldozatos, vértanúi szelleme; az Eucharisztia és a szentek. Ezek voltak „illatos virágai, meghitt barátai és barátnői”, akik „az Eucharisztia udvarában élnek vele együtt”. Hogy „illatos virágai közül” legtöbbször Assisi Ferencről emlékezett meg beszédjében és iratában, ezt lelki rokonságán kívül talán annak kell betudni, hogy az Assisi Szentnek is mindene: az egyházi múlt, a szentgyökér, az evangéliumi élet! Mindkettőjüknek mottója: „*Vissza Krisztushoz, az evangéliumos szellemhez*”!

Dr. Schütz Antal egyetemi tanár, aki legmélyebb ismerője Prohászka lelkének, tanulmányaiban azt állítja, hogy Ottokár püspök lelkében *a krisztusi szellem múltja és jövője egységes folytatóságosságot mutat*, s épp ezért nekünk még több századon át aszkétikus és misztikus *vezérünk* marad. Énjének Istene mindig *csodálatosan nagy* valóság, aki előtt személyében mindenütt mélyen *alázódott, szeretetében meg önmegsemmisítően feloldódott*:

engedelmes, szelíden tűrő és lelke centrumában szentléleki békét élvező volt... Gyökér és virág!

De ma van-e fényesebb bizonyítéka annak, hogy az egyetemes Egyház lelke *gyökeréhez, őstalajához, isteni hagyományaihoz fordult*, mint az, hogy d. u. XI. Piusz pápa elrendelte az Actio Catholica világegyházi organizációját!? Ez a Szentlélek Úristen gondviselése az Egyházban! Mi elől járunk, megalapozzuk önmagunkkal, és így a nemzeteknek nemzeti szociális fölismerésében segítségre legyünk! Itt hálás és örömteljes érzéssel emlékezhetünk meg arról a lelkes országos megmozdulásról, melyet nálunk bíboros hercegprimásunk indított az Actio Catholica megszervezésében!... *Megváltásunk XIX. jubileumi százada is isteni ősforrásainkba állít bele!* De nagy tévedés volna azt hinni, hogy az Egyház lelke valaha is megelégedett bölcséleti, egyedül múltat szemlélő mozzanatával! Nála, mint isteni alkotásnál, sohasem hiányozhat a jövőbe irányuló *célirányúság* és a jelen konkrét dolgainak művészi meglátása, *szerepete* s ennek továbbépítése. Mert az élet és a szellem nemcsak forrás, hanem tovairamodás és tengerbetorkollás. A természetes és természetfeletti egyedi és szociális élet: *a múlt érvényes és értékes alapján gazdagítani a jelen és virágzásba borítani a jövőt!*

E könyv csak egy kis rezedavirág akar lenni annak igazolására, hogy Ottokár püspök lelke bölcséleti elemével a kinyilatkoztatott múltba nézett, lényegesen abból táplálkozott és annak, hogy a múltba néző lelkében a legédesebb élmények egyike az volt, midőn egy kegyelmes percben megpillantotta Szent Ferenc *lelkületét, érzületét, jellegét!* Ezen csodálkozottan épül Ő maga is tovább...

Szent Ferenc életének teljes szemléletére Dr. Balanyi Gy. „Assisi Szent Ferenc élete” című oknyomozó s világirodalmi viszonylatban is a legalaposabb élettörténeti vaskos munkája szolgálhat; de Prohászkanak az assisi Nagyról szóló és megírt művészi élettani meglátásai ma még *egyedülállók* és minden komoly olvasóban mélységes *csodálkozást* keltők (II. r. Az élet embere)!

2. Élet az adottságokból

A szabadakarató konkrét egységes személy a legfönségesebb alkotás a földön! Jellemstruktúrává épült valóság! Alanya, hordozója, birtokosa, centruma a nagy, a jövői örök Én! Célja az Isten! Kölcsönös vonatkoztatásuk a szeretet, amelynek nincsen vége-széle! Cselekvése a történetírói, a mérnöki, a bírói funkcionálás és *isteneszméi* természetes és természetfeletti rendes és rendkívüli kibontakozás!

Ó Szent Ferenc és Ottokár püspök, fönséges s isteni a kibontakozástok!

Midőn valaki állítja, hogy a lélek énje *történetíró, mérnök és bíró*, akkor főképpen a lélek múltjára gondol; de ha állítja, hogy a lélek centruma és alanya *isteni eszme, mag és csíra, bimbó, rügy és dugvány*, akkor meg inkább a lélek jelenjére és jövőjére néz!

Minden egyes ember a jó Isten eszmegondolata! De születésünk idejében az eszme inkább képesség, mint ténylegesség! Ezért hosszú éveken keresztül bontakozik, fejlődik! Ezért a mélyebb egyéniségek intenzívebb öntudatukban mondogatták: Uram! mutasd meg, mi a Te szándékod, terved velem, életemmel? – S ki az, aki nem szeretné tudni, amit ki kell bontania, kifejlesztenie lelke Isten-eszméjéből?! De ha ezt nem hozza tudomásunkra rendkívüli módon az Úr, akkor hová forduljunk? Négyhez: benső adottságainkhoz, nemzeti, történelmi ősgyökerünkhöz, a kinyilatkoztatáshoz és a Szentlélek inspirációihoz!

1. *Benső adottságok.* Az ember életében van egy korszak, melyet serdülő éveknél (8-15) mondunk, amidőn a *serdülő emberke* szótlanná, zárkózottá, visszavonulttá lesz, midőn tépelődve keresi magamagát. Mivé legyek, mit csináljak? Senki, még szüleim sem értenek meg; még ők sem szeretnek... Van-e hát valamire diszpozícióm, van-e különös adottságom? Van-e fellépésem, mutatós termetem; nyelvérzékem, emlékezetem, ítéletem, vasakaratom? Mi legyek hát, mivé fejlődjek? Aki ismerni óhajta az én-csírát, ezt a lélekbe helyezett égi

oltószemet, az isteni dugványt, annak önmagába kelt fordulnia figyelmével s ott (felfedezni a tehetségek és a képességek egymás elé, egymás fölé, egymás mellé helyezetségét, és a legerőteljesebb képességén el kell indulnia, hogy minél előbb ambiciózus ifjává legyen, aki extenzív tevékenységében egyszerűen kielégíthetlenné legyen...! Segíthetik tépelődő serdülő gyermekeiket a szülők, akik azokat százegyszer megfigyelhették gyermekszobájukban, s tapasztalhatták, hogy amire különös fogékonyságot tanúsítottak, arra vannak diszponálva, abban az irányban akar nőni, fejlődni a titkos benső eszmecsíra, az isteni dugvány...

2. *Nemzeti ősgyökér.* Ha komolyan tudni és ismerni akarjuk a benső eszmecsírát, hogy abban milyen rostok, pálcikák, nyúlványok, sajátságok vannak, akkor nagy súlyt kell fektetnünk arra, hogy milyen *nemzeti ősgyökérhez* tartozunk?! Ősgyökerünk: angol-e, francia-e, német-e, szláv-e, avagy magyar-e? A lefolyt századok folyamán egy-egy nemzet szelleme mintegy megszilárdult, s így bizonyos fokú degdiszpozíciót, temperamentumot készít elő az utódokban. Az *angolt* érdekli a vagyon és a haszon, a kereskedelem és a test; erősen utilitarista gondolkozásában és irodalmában. A *franciáknak* óriási hajlama van az ideológiára, a művészetre; eszmecsírái plátóiak, finomak, lengék, még a relatív értékű dolgokban is. A *germán* gyökér mély, erőteljes, akaraterős; amerre lép, csak úgy reng alatta a föld is. Csordultig tele van a *szlávok* szíve érzelmekkel; nagyon jók, vallásosak, de szélsőségesen rosszak is, aminthogy a szív is csak szeretet vagy gyűlölet. A *magyar* lelke tisztán látja az elveket, alap okokat, eszményeket és célokat, azokat közmondásokba foglalja, s ha kell, azok megvédésére ökölbesorított kezével s elkeseredett ebadtával a vérbe, a halálba megy, mert nem tud nem lovagias, nem mártír lenni az abszolút értékekért, érvényekért! Ezért a magyar a nyugati kultúrának védő és vérző őrangyala! Sajnos, hogy akarata, ereje szalmaláng. Tehát a magyar egyén nem angol, nem francia, nem német, sem nem szláv, s így ő, lelke isteneszméjében keresse meg s találja föl a magyar karakterisztikumot...

3. *Kinyilatkoztatások.* Nem elég a benső eszmecsíra teljes megismeréséhez a tudatos adottság, a nemzeti lélekjelleg, hanem okvetlenül a kinyilatkoztatásból származó ismereteket is hozzá kell adnunk! A lélek isteni életcsírája *olyan*, mint az angyalok: értelmes és akaratos; *olyan*, hogy az egész világ elfér benne: „mit használ, ha az egész világot megnyered, de lelkednek kárát vallod”; *olyan*, végesen, mint a szentháromságos egy Isten: Atya a mindenható Jóság, Fiú a végtelen Bölcsesség és Szentlélek a kiáradó Szeretet, mi is képesek vagyunk e háromra: akaratum jó, értelmünk bölcs, okkereső szívünk szerető; *olyan*, mint a virág illata, Isten lehelete: legyetek ti is Krisztusnak illatai, mint Krisztus Atyjának illata. De,

ne nélküle, mert Jézus nélkül, „semmit sem tehettek”...

4. *Szentléleki inspirációk.* A nevezett három eszme-ismereti forráson kívül a katolikusnak a Szentlélek Úristenhez is kell fordulnia munka előtt és munka után, délelőtt és délután, ma és holnap és mindig s buzgón kell esdenie a Szentlelket a teljes felvilágosításért! Ő a mi új világunk e földön! „A keresztségben és a bérálásban nyerjük először a Szentlelket, hogy így az Úr fényét és arculatát és megszentelő kegyelmét fönntarthassuk lelkünkben. (Szt. Ambrus. De Spir. S., 1.1. e. 5-6). „Először tehát megkapjuk a Szentlelket és azután ajándékait.” (Szt. Tamás: In I. Sent. d. 14, a. 3).

a) *A segítőkegyelem* természetfeletti jellegét a Szentlélek tevékenysége eszközli, „mert jelenléte egy elvvé forr össze az *önkéntelen* lelki, én-i mozdulásoknál.” (Suarez. Lib. VI.)

b) *A megszentelő malaszt* pedig a lélekben a természetfeletti létrendet és tevékenységet eszközli: „Ez a lélekben maradandó isteni kvalitás, mely mint fény és világosság, a léleknek minden föltjét eltörli és a lelkeket szebbekké és ragyogóbbakká teszi”. (Cat. C. Trid.). „Egyben a megigazulás tényében a lélekbe: hit, remény s szeretet áradt” (Con. T. Sess. VI. c. 7). Sőt, „a szentmalasztal a lélekbe beköltöznek az összes erények főséges alapjai: az okosság, igazságosság, erősség és mértékletesség” (Cat. C. Trid.).

c) Továbbá a *Szentlélek hét ajándéka* olyan természetfeletti állapotot jelent a lélekben, melynél fogva ez készségesen engedelmeskedik a Szentlélek indításainak, mozdításainak, noha ezek utatlan utakra és rendkívüli módokra vonatkoznak. „Akik az Isten Lelkétől vezéreltetnek, azok Isten fiai” (Róm. 8,14.).

d) Végre az *ingyenes kegyelmek is* a Szentlélektől származnak. „Mindenkinek pedig hasznára adatik a Lélek megnyilatkozása. Némelyeknek a Lélek által a bölcsesség beszéde adatik; másnak pedig a tudomány beszéde ugyanazon Lélek által adatik; másnak a hit, másnak a gyógyítások ajándéka ugyanazon Lélek által; másnak a csodatevés, másnak a jövendölés, másnak a szellemek megválasztása; másnak a nyelvek nemei és másnak a beszéd értelmezése. Ezeket pedig mind ugyanazon Lélek cselekszi osztogatván kinek-kinek, amint akarja” (I. Kor. 12. 4-17; Róm. 12, 6; Ef. 4, 7).

Szent Ferenc és Ottokár püspök; ök, ti, és mi ; ő, te és én annyit érünk, amennyit lelkünk égi dugványából megvalósítunk! Érezzük, hogy Ők a szentléleki inspiráció segítségével lelkük isteni eszméjét úgy megvalósították, ahogy azt az örök archetypában kivonalozta a Bölcsesség! Tehát miként induljon el az egyedi élet?

Lehetőleg mindig az egyén benső adottságának érzésén, a nemzeti gyökér jellegzetességén, a Biblia törvényein és a buzgó imával kiesdett szentléleki inspirációk alapján! Csak így közelíthető meg az egyéni élet és az örök archetypa vonalának hasonlósága, azonossága! És csak az ilyen alapok mellett remélhetők a természetes jogra támaszkodó *nemzeti* államéletnek jövői:

a) *szociális*: cuique suum, kinek-kinek a magáét,

b) *etikai*: cuique bonum, kinek-kinek a jót,

c) *esztétikai*: cuique pulchrum, kinek-kinek a szépet,

d) *evangéliumi*: cuique sanctum, kinek-kinek a szentet,

kibontakozása! Eme élet kibontakozáshoz nem elég a racionalizmusból, a szubjektívizmusból és naturalizmusból fakadó dicsőített: *autonómizmus!*

Vissza tehát az élet isteni adottságaihoz, gyökereihez!

3. Az élet izzó valóság

Prohászka a karakterológiai elmélés minduntalan Assisi Szent Ferencsel hozza párhuzamba. Schütz Prohászka jelleméről írt tanulmányában ezt írja: „Ha a távolabbi múltban keresünk párhuzamot, meg kell állanunk Assisi Szent Ferencnél; nem véletlen, hogy Prohászka első s szinte utolsó írásában fölséges emléket állít Umbria Isten-dalósának (12, 15, 1254). Az evangéliumi szegénységet majdnem ugyanazzal a szenvedelemmel szerette, vallásossága nem kevésbé tüzes, átfogó, bensőséges és gyöngéd, jóllehet a teológusnak és a XX. század gyermekének vallásossága, és nem a középkori umbriai kereskedőfiúé. Ami leginkább egymásmellé állítja a kettőt, az a plasztikai adomány, az a szent művészi tehetség, mely egészen új életstílust tud teremteni, és ezzel igazán gazdagítja magát az életet. Ezt az életstílust mindkettőnél jellemzi, hogy következetes természetfölötti orientáció és világgyőző aszkézis mellett valami erős, tüzes életigenlés és életöröm lüktet bennük, mely a világot, a természetet csak úgy, mint az életet és az embereket nem mossa damnata-nak tekinti („pokoltölteléknek” mondja Prohászka), nem megátkozott várnak, melyet kerülni kell, hanem Isten kertjének; s aki Isten gyermekének lelkével jár benne, annak Istent és az ő szépségét és kegyelmét dongja, zümmögi, illatozza minden bokor és virág. Isten- és emberszeretésben egy színen állnak; de Szent Ferencben hiányzik az az egyetemesség és elméleti pátoz, mely ennek a problémákban gyötrődő nemzedéknek fárosza lehetne: viszont Prohászkaiban hiányzanak a misztikai életnek ama rendkívüli útjai és adományai, melyek az assisi stigmatizáltak alakját örök glóriával övezik” (25, 148 sk.). Ezek a szempontok mondatják Britissel Prohászkaról, hogy „csupa Assisi rajta minden” (Prohászka. Tanulmányok. Bp. 1928. 409.) és Sík

Sándorral: „Aki huzamosabban láthatta, hallhatta (Prohászkat), minduntalan Assisi Szent Ferencre kellett gondolnia. Az Isten trubadúrára emlékeztetett a szegénység puritán szeretetével, anyagiakban való fölényes igénytelenségével, lelkének zavartalan belső derűjével, az egyszerű emberek, a „lelki szegények” iránti nagy hajlandóságával, lelki világának páratlan mélysége és komplikált gazdagsága mellett is szinte gyermeki egyszerűségével... A legapróbb dolgokban is meglátta a szépet, az érdekeset vagy a furcsát. Birta az életművészet poverellói titkát gyönyörködni a kis dolgokban... Ha az esztergomi tájakról, a Velencei-tóról, Tusnádról, a tengerről szóló leírását olvassuk, a *cantico del sole* friss levegője, az újkori természetérzés tavaszának szűzies bimbóillata csapja meg lelkünket” (Sík: Gárdonyi, Ady, Prohászka 336 sk).

Prohászka és Szent Ferenc rokonlelkek tehát, amit még csak nyomósít az, hogy Prohászka szívesen írogatott Szent Ferencről, nevét lépten-nyomon emlegette. De elsősorban rokonságba hozza őket a valóságnak és az éleinek az a közvetlen megérezése és megtapasztalása, amely mindkettőjük lelkét ihlette s ajkaikra az „élet költészetének” dallamait csalta. Hogy Prohászka miképp dalolta el Szent Ferenc élethimnuszát, azt mutatja be e művecske első része. *Chrestomathia*-szerűen magával Prohászkaival mondatja el mindazt, amit neki az élet eszméje jelent.

A második részben pedig Assisi Szent Ferencnek képe tárul elénk, szintén Prohászka stilművészetének szöttezésében. Alig találhatott volna valakit, ki az életnek s a tettnek eszméjét nagyobb fokban valósította meg, mint Assisi Szent Ferenc tette. El lehet mondani, hogy Szent Ferencről Prohászkaéhoz foghatóan még nem írtak; oly szimpátiával még nem környékezték, a költészet s a szó kifejező művészete még nem remekelt oly arányokban Szent Ferenc jellemzésénél, mint azt Prohászkanál találjuk.

A harmadik rész pedig az Élettrubadúrok mai új hajtásait említi. Prohászka és Assisi Szent Ferenc lelke nem elégedvén meg az ismeretek és eszmék külvilági, észvilági, énvilági érvényével és értékével, hanem teljesen belemerültek az égvilág kegyelmi tengerébe, az evangéliumi eszmények ragyogó szellemébe, amely szellem és élet azután megbűvölte és utánzásra ragadta a finomabb érzésű szemlélőit.

Szabad a mai kor ferencesének, sőt kötelessége is egybegyűjtenie a Pátriárkájának dicsőségét zengő szent dalokat s egybefűznie az irodalomnak áhítat s művészet ihlette alkotásait. Ez a tudat és érzés vitt rá, hogy Prohászka művészetének remekeit egybegyűjtve nyújtsam Szent Ferenc tisztelőinek. Bár forgatnák sokan azzal a hódoló, tisztelő s szerető lélekkel, amellyel Prohászka tette!

Az Élet költészete

1. Az élet fölénye

Élet! Ez Prohászka világnézetének kulcsa, ez kémlelő helye: Mindent az élet szemszögéből néz, mindent az életre vezet vissza, s csak annak van igazán értelme és bece, ami él; csak akkor igazi valóság, csak akkor jó s akkor harmonikusan szép valami, ha él. „Az élet az én büvköröm (7, 43) – mondotta magáról. – Nemcsak lenni, hanem élni; ez a mi vezető gondolatunk (5, 148). Élni, élni, ez a cél! Az életet harmonikusan kialakítani, bele értelmet, tartalmat, fényt, világosságot, örömet teremteni, ez törekvésünk, ez vágyunk. Akinek ez sikerül, az a mi ideálunk” (5, 62).

Amikor Prohászka az élet jelentőségét ily energikusan hirdeti, Gondviselés adta történeti hivatást tölt be. Prohászka föllépése oly korba esik, amely „tudományára büszke volt s intellektualizmusa dithirambokban ünnepelte önmagát; de élni, lenni elfelejtett (23, 317). Az ész fiatalos, előkelő fölényel lépett ki, s ez inspirált, büvölt, elvonta a figyelmet azaz, hogy eltompította az érzést a lét mélységei iránt” (24, 19). Ezzel a fölületes doktrinerizmussal száll szembe Prohászka, s kiáltja ki harci riadóját: „Élni, nem csak tudni; azt akarjuk”.

Bölcselkedésének vezértémája: *mily viszonyban van egymással az élet és a gondolat? S nincs kétség benne, hogy Prohászka az életre helyezte a nagyobb súlyt; az élet több, mint a gondolat. „Az élet súlypontja a valóság megélésében fekszik. Ebből szakad föl, mint az élet egy ága, a fogalmi ismeret is, mely végre is arra való, hogy az életet szolgálja s minket a valóságba állítson” (25, 303). Az eszme nem elég. A gondolkozó az eszme mögött valóságot keres...*

Szemfényvesztők vagytok, kik absztrakciókkal dolgoztok. Az ábrándos elvonulás helyett nekünk valóság kell (7. 116). Ha vannak is okos, tudós, bőbeszédű, ékesszóló emberek, de a sok tudás a sok nézet, az mind, mint a száraz csontváz, egymáshoz kapcsolt száraz csontok, ha életet nem önt beléjük a lélek, ha igazsággal, buzgalommal, örömmel ki nem tölti, fel nem eleveníti (5, 263). Az intellektualizmus az ő halált hozó illúzióival ott lappang az új filozófiában, mely szerint a fogalom dolog, az élet fogalma az élet maga; szó sincs róla (6, 75). A fogalom csak elvont képe a valóságnak s nem minden s hogy nincs is benne mindaz még elvontan sem kifejezve, ami azokban a dolgok rendjében valóság és élet (14, 301). Először is szívet kell beállítanunk a gondolatok világába, hogy megnőjön a súlyuk s az értékük s hogy kitüzesedjék a fényük... A gondolat az élet szférájában gyúl ki (14, 298). Tény, hogy aki egy ideát ki akar mélyíteni, annak azt nem elég megismernie, hanem éreznie kell; magában éreznie s nemcsak magán kívül látnia. Az idea akkor teremt, akkor ölt alakot, új alakot, amikor él” (24, 72).

Ha az élet áramának finomabb vibrációit vizsgáljuk, azt találjuk, hogy „az élet őseredeti, teremtő, s inspiráló ereje az érzés (8, 154). Az élet elsősorban mint érzés vetődik föl öntudatunkban (8, 149). Az érzés u. i. mint az élet vére és ereje, belefurakodik észrevevésünkbe, a gondolkozásunkba is, gondolatokat elevenít meg, eszméket gyűjt ki, új meglátásokat megérzések révén... Az eszmék vére az érzés. Erejük s hatalmuk is azon fordul, hogy mennyire nyúlnak bele az eleven életbe, vagyis érzéseinkbe... Az érzéstől függ, hogy hogyan értékeljük az eszméket s mily tartalommal, nekünk kívánatos tartalommal töltjük ki azokat” (7, 151). S érzéseink közül is *a szeretetet* az, melyben az élet igazán remekel: „Az életáramtól lesz a gondolat s az eszme hatalommá, mondhatnám tehát a szeretettől. Míg a gondolat éle az élet húsába bele nem vág, míg érdeklődést s szeretetet nem vált ki, addig fejletlen és gyöngé. Míg meg nem szeretjük, addig gyöngé, s értéktelen, de ha megszeretjük,

akkor kincsünk s erőnké válik (14, 299). A hideg gondolat nagy sohasem lehet; nagy csak az, amit nagyon szeretünk (7, 159). Scire amare est', ezt tartom én; tanto sa, quanto fa', ezt vallom én; élni és szeretni, nem tudni és nézni" (6, 126).

Zseniális appropriatio-mintában mutatja be Prohászka a valóságnak, az ismeretnek s megérző szeretetnek triászát a Szentháromságban: „A Szentlélek az Atyától és Fiútól származik ; ő az örök valóság kapcsa: a végtelen lét logikai kifejezése, a Deus de Deo nem árad ki, nem szeparálódik, hanem magába az Atyába tér vissza, vagy mondjuk, hajlik vissza. A Szentlélek a kettőnek egyesítése és egysége. A végtelen valóság, mint végtelen élet az örök, való önkifejezésben megszereti magát: ez a Szentlélek. Kifejezni magát – Fiúisten. Szeretni magát – Szentlélek. Valahogyan úgy látszik, hogy minden élet – valamelyes bölcsesség kifejezésre hozva a létet; csak akkor boldogul igazán s nem veszít utat, ha a valósággal s önmagával az ismeretet, a fogalmi világot, szeretet, a szép élet, a megérzés s a megtapasztalás köti egybe” (24, 176 sk).

Az élet elsőbbségi joga az egyetemes fogalmakkal dolgozó tudományra nézve szolgálai állapotot jelent: a tudomány az életet szolgálja. „Életet, nem teóriákat szomjazunk! (7, 231). Az élet lüktetése erősebb és eredetibb hatalom, mint az ismeret és a gondolat (8, 151) Az értés is s a tudás is az életnek s az emberlétnek egy szerve: szolgálatában áll ennek az egész titokzatos s őseredeti szisztémának, amit embernek s emberi létnek hívunk (14, 280). A tudomány nem cél, mert a valóságokat nem éri föl; korlátolt; csak eszköz az életre; tapogató szervek, a világnak hozzánk való viszonyát jelzik; ezen mértékeken és kereteken túl mehetünk. Tenni, örvendezni: ez az élet!” (23, 202.) – A tudománynak ez az alárendelt szerepe a teológiára nézve azt jelenti, hogy a *teológia is gyakorlati tudomány*: „az életnek előnye s fölénye minden tudás felett s nevezetesen a hitnek fölénye minden teológia felett abban áll, hogy maga ez a tudás, maga ez a teológia az eleven életet csodálja és tiszteli s a legnagyobb szolgálatot akkor s az által akarja a világnak megtenni, mikor rámutat az élő hitre, mint az absztrakt gondolatot s szisztémát messze felülmúló valóságra, mikor elének áll s bevallja: nem én vagyok az, akire vagy amire nektek szükségetek van, hanem ebben az esetben is az, amit kerestek, szívetek mélyén, hamisítatlan egyéniségekben rejlik. Az élő források bennetek nyílnak, Isten fakasztja azokat; örüljete nekik s élvezzétek, hálás, lelkes öntudattal. Szentigaz – s erről mélységesen meg kell győződnünk saját tapasztalatunk révén is, – hogy a lelkiélet fakadó vizeire, az eleven hit lüktető öntudata többet ér, mint a filozófiák s teológiák óceánjai. S ezzel nem becsmérlem a tudást s nem azt mondom, hogy a hit a tudományt kiemeli nyergéből s leszereli talán; szó sincs róla; csak értékelnem akarom a való, meleg természetfeletti életet s gondolom, hogy ezzel is csak Szent Pál szavát nyomósítom: „Krisztus lakjék *hit által* szívetekben, hogy felfoghassátok, melyik a szélesség és a hosszúság, a magasság és a mélység, és tudhassátok a Krisztusnak *minden tudományt felülhaladó* szeretetét” (Efez. 3, 17-19). Miután pedig nem akarunk teológiát, amely disputál, amely filozofál, akarjuk a teológiát, amely érez és él (20, 252). Hinni csak az tud, kit Isten jár át. Csak az, ki az örök vonzást megérzi, kiből a teológiai fogalmak mázsás súlyokká válnak (14, 299). A hit nem száraz gondolat, nem ránk maradt fogalom és nézet, nem belénk száradt hagyomány, hanem fakadás, folyás, lüktetés, a lelket s öntudatot átjáró érzés (15, 277). A teológia gondolatok s tanok rendszere; ellenben a hit „szellem és élet”. Ezt a „szellemet és életet” az Isten lelke nem szabja a tudás s belátás mértékeihez, s szerény intellektuális készség is mély s erős hittel járhat. Ezt leginkább abból látni, hogy lehetnek nagy tudós teológusok, kik nem igen tűnnek ki a hit szellemében s az élet szentségében. Gondoljunk csak Assisi Szent Ferencre, aki bizonyára nem volt oly teológus, mint Duns Scotus, de akinek hitét századok csodálják” (15, 276).

Amit itt Prohászka az élet fölényéről mond, tartalmilag semmiben sem tér el a XIII. századi ferences teológiának attól a híres álláspontjától, mely szerint a tett s érzés, a scotusi praxis s a bonaventurái affectus, több mint a tudás s épp ezért a teológia praktikus és affektív

tudomány. Végeredményben Szent Ferenc gondolata is ez. Az élet elernyedésétől s az érzés ellaposodásától való félelem volt oka a rideg tudománytól való idegenkedésének.

2. Kapcsolatban az étellel

Az élet s a valóság fölényének erélyes nyomatékozása azonban korántsem sodorja Prohászka arra a nominalista álláspontra, mely a valóságot oly értékesnek, oly gazdagnak s annyira másnak tartja, hogy az elme számára csaknem megközelíthetetlen, vagy épp csődöt mond minden értelmi erőfeszítés. Hanem, mint hajdan Duns Scotus, a valóság tartalmi gazdagságát az elme számára lehető közelségbe hozta; sőt „*a valóságos megézés és megtapasztalás lesz az, amit elsősorban s különösképpen hívhatunk életnek*” (8, 154).

Az étellel való eleven kapcsolat módjának keresése közben felveti a kérdést: „Igazán oly kétséget kizáró tézis-e, hogy az emberi szellemnek minden értelmi megnyilvánulása s minden aktusa a fogalmi ismeretben merül ki? Nincs tényleg valami más ismerete is, mely nem volna általános fogalom, hanem valami meglátása, valamiféle megragadása az egésznek?” (14, 264). S ezt a másik ismerés-módot az *intuíción* találja föl. Bölcséletileg Prohászkanál is, mint a középkorban Duns Scotusnál, az egyed megismerhetőségének problémájával kapcsolatban vetődik fel a kérdés. S megállapítja, hogy „lehetetlenség, hogy a *lumen naturale intellectus* az egyedire ki ne áradjon s hogy mint egyedi és konkrét valósággal kapcsolatban ne álljon (14, 171). Az értelemnek két aktusa van: az egyik az intuíció, az egyedinek, a ténynek, a valónak közvetlen meglátása, a másik pedig az általános fogalmi ismeret (14, 277). A lélek most (az intuíción, ill. egyedi ismeretben) a valósággal érintkezik, az pedig más és több, mint fogalommal bírni (14, 269). „Az általános ismeret az elvonás útján jön létre”. Az elvonás nem jelent egyebet, mint azt, hogy az egyedi valóságot tökéletlenül s oly általános meghatározásokkal fogja meg, melyek minden individuumra illenek s épp ezért általános fogalmat adnak. Nem azért adják ezt, mert azt az általános, minden individuumban létező formát fogjuk meg, hanem azért, mert tökéletlen ismeretünk miatt, nem hatolhatunk a lényeg mélységébe s így csak általános meghatározásokkal dolgozunk, melyek épp azért, mert általánosak, minden individuumra illenek. Így tehát a fogalmak általánossága nem a matériától való elvonásnak, hanem értelmünk tökéletlenségének tulajdonítandó (14, 267 sk). Az egyedi ismeret az egyednek intuitív megfogása. Ha már most kérdezem, hogy mi az intuíció lényege, azt kell mondanom, hogy oly értelmi aktus, mely nem általános fogalom. Mihelyt kimagyarázni akarom, mihelyt kifejezni iparkodom a meglátást, azonnal rátérek az általános fogalmakkal operáló gondolkozás útjaira, s természetesen ott állnak rendelkezésemre a képzetek s a szavak is maga az intuíció azonban szótalán, s e szótalanság nem jellemzi, de jelzi sajátos, a fogalmi gondolkozástól különböző természetét” (14, 277). Az intuíció a valóságnak megézése, átélése, megtapasztalása, a valósággal való közvetlen, meleg kapcsolat (8, 84). S Prohászka ezt az érzékenységet a lehető legmagasabb fokban hordozta is magában: „Ah, meglátás és megézés, lelkem e két lefoglaló gondolata s orientációja” (21, 158) – mondotta magáról, ami eleve arra képesítette, hogy misztikussá váljék. Misztikus énjének alapeleme a „misztikus világézés” (Sík: Gárdonyi, Ady, Prohászka 246). Az ő számára semmi sem idegen, ő előtte minden testvér, minden rokon, neki minden dalol s neki mindenhez van szava. Ebben Umbria dalosának mása. Isten is csak akkor van az ő számára, ha valamiképp megérezést, szeretetet vált ki: „Ha Istent nem szeretjük, – mondja, – akkor gyakorlatilag szólva nincs Istenünk. Aki Jézust nem szereti, megváltatlan marad és poklot hord szívében” (8, 164). A vallásos élmény súlypontja a lélek közvetlen átélésében van: „Lelkünk mélység, mely az istenség örvényeivel érintkezik s e mélységekből lökéseket, indításokat, elérzékenyüléseket, felbuzdulásokat veszünk, melyek nem a kedélynek kiszámíthatatlan áramai, hanem az Isten benyomásai” (9, 88). Prohászka lelke itt nem áll

meg, hanem a misztikai életnek minden fázisát a legelevenebben éli át, fel egészen a matrimonium spirituale-ig, a misztikai megélés tetőfokáig.

A valóság s az élet bármennyire más is, mint a merő ismeret és gondolat, mégsem áll távol az elmétől s nem idegen az emberi szellem számára. Hanem igenis egymásnak valók, a szellem és a valóság egymáshoz vannak hangolva, rokonszenveznek egymással; a valóság minden igyekezete, hogy ismeret tárgyá váljék s megismertessék, viszont az elme minden törekvése az, hogy a valóságot minél nagyobb terjedelemben megismerje s megtapasztalja. Ez az élet és a gondolat kapcsolatának helyes elgondolása. Prohászka itt is érdemes munkát végzett, amikor az intuíció révén a valóságot a maga egészében megnyitotta a lélek előtt, oly korban, amely kor gyermekei épp ezen a területen bontották meg a harmóniát.

3. Az élet kivirágzása

Prohászka egyéni világszemléletében mindennek csak akkor van értéke, ha élettel van tele, s minden annál értékesebb, minél több benne az élet. Az élet teljes mértékben az egyéniségben van meg: „Az élet a lét legtökéletesebb kiadása, s e legtökéletesebb létnek az egyéniség a legszebb formája (5, 149). A szép egyéniség a teremtés koronája, benne kivirágzott az élet” (5, 147). Prohászka tehát individualista a szó keresztény értelmében. Meggyőződése, hogy „az emberben az individualitás törzsökös, hatalmas ösztön; azt kialakítani neki oly természetes szükséglet, mint amely természetes szükség a tölgynek, a bükknek csírázni, fejlődni, nőni” (5, 22). De hangoztatja, hogy „az erős individualista irányzatba is erős metafizikai érzéket kell oltanunk” (5, 278). Metafizikai megalapozását Prohászka témaszerűen nem dolgozza ugyan ki, de annál inkább domborítja ki a lélektani oldalról az *akarat elsőbbségének* a hangoztatásában. A skolasztikus bölcséletben e kérdés főképp ebben a problémában csendül ki: Méltóságra melyik a kiválóbb képesség, az értelem vagy az akarat? – Prohászka félreismerhetetlenül voluntarista. Szerinte a gondolatnak, a kutatókedvnek, az eszményiségnek és a szellem világának napsugara nem az ész, „hanem az élet; az életnek az a konkrétumra s nem absztrakcióra fordított oldala, az érzés, a jószág, a kedély, a hangulat, az érzelem, az indulat, az a sokféleképpen fűtött s sokféleképpen színezett s az erények formáiba belestilizált akarat (14, 300). A fogalmak napokká gyúlnak ki s életet győző hatalmakká lesznek a nem intellektuel, a nem racionális elemtől, az entuziazmustól. Pál apostolon látni, hogy ez a legnagyobb hatalom, s hogy *a tudásnál előkelőbb*, a kutatásnál ingerlőbb, az érvényesülésnél s gazdagságnál gazdagítóbb, a „supereminens scientiae charitas” (Efez. 3, 19), a szeretet, amely az égbe nyúl (14, 304)”. Hogy bölcséletileg itt az akarat primátusáról van szó, az elvitathatatlan már érvelési menetéből is, mely az akarat elsőbbségének argumentumai között eminens helyet foglal.

Egészen eredeti azután Prohászkanál az egyéniség szerepeltetése a mindenségben. Az egyéniség is alakítás: „Ha igazi egyéniségről van szó, az mindig sajátos alakot ad az életnek; azáltal lép föl, hogy a létből sajátos életet formál. Az egyéniség tehát az önmagát kialakított, önmagát egységbe és harmóniába foglalt alak. Az egyéniség az önmagát teremtő mű és művész. S mivel műről és művészről van szó, nem lehetséges másként, minthogy a szépség jegyében mutassa be magát (5, 148). A „szép egyéniséget” meg kell teremteni, ki kell alakítani; az terem, az nem nő magától; az nem jó készen a világba, hanem művészet által lesz. Tehát a „szép egyéniség” a művészet jegyében áll” (5, 140). Nos, itt már elemében van a művész és a mélyen megélt misztikus. Az egyéniség nála nemcsak a lét legszebb alakja, hanem valamiképp minden az egyéniségben alakul, az egyéniségtől nyer szépséget. Ennek az öntudatnak a kialakítása az egyéniség kiművelésének az ideálja: „Az ilyen ember a teremtés központja, szíve a teremtés szíve, s lelke a világnak tükre. Szíve átérzi a teremtésben lüktető életet, s lelkén tükröződik a nagyvilág kedves, egységes, harmonikus képe (5, 19). E belső kialakuláshoz mindenekelőtt nagy, merész öntudat kell aziránt, hogy a fő dolog s a

legfontosabb az élet, az élet pedig én vagyok; a világ központja én vagyok; az egyedül értékes dolog én vagyok; minden értem van, minden azért, hogy az az „én” kialakuljon, hogy teljes, hatalmas s boldog legyen. Ne botránkoztatok meg e merész kijelentéseken, ezek mindegyiktekről igazak. Mindegyikről igaz, hogy „én, én, én, ez minden”... Világos, hogy minden. Reám nézve ez minden. S ha én nem vagyok, mit nekem a minden? Isten, világ, lét, boldogság, csak az „én” révén közeledik felém; ha én nem vagyok, nincs Istenem, nincs világom, nincs örömöm, nincs boldogságom; ha én nem vagyok, nincs gondolatom, vágyam, beszédem; néma, sötét, semmi a minden. Nézzétek azt a teremtő, költő „én”-t; ő csinál, ő teremt mindent! Ez a világ nekem, mert én állok a központjában. Én szórok rá fényt szemeim tekintetével s zenét és ritmust idegeim rezgésével. Szemem nélkül ez mind sötét; ideg nélkül ez mind néma és buta. Nekem kell azt a világot színeznem s szépségébe öltöztetnem; nekem kell benne az érthetőt fölfedeznem. Nekem kell mélységeibe ereszkednem s a végtelent gondolataim aranyzálaival összefűzőm. Nekem..., nekem... kell ezt tennem... Nem vagyok én idealista, nem mondom én, hogy csak az van, amit én nézek ki a világban; de reám nézve semmi sincs, amit nem tudok, nem látok, nem érzek, amin lelkem fénye nem ragyog s szívem melege nem vibrál. Amit ismerek s amit hiszek, amit érzek és szeretek, az alkotja a világot, s más világ nincs, mint az én világom; nekem, számomra nincs. Látjátok, hogy az egyéniségben alakul ki a világ, s minden ott künn a belsőért van. Minden ott künn az élet ajtaja előtt áll s kopog s zörög s kér bebocsáttatást, koldul életet. Töletek koldul. Érintsétek meg s élni fog. Tekintsetek rá s élni fog szíveitek tüzeiben, figyeljétek rá s élni fog harmóniátok zenéjében. Vegyétek föl magatokba s alakítsátok át művészetté, boldogsággá, örömmé azt a pusztát, csupasz létet. A világ kitarja előttünk gazdagságát, a végtelenbe kinyújtja tereit, feneketlenségekké mélyeszi örvényeit s meghívja az életet, hogy benne kifejlődjék. S az az élet megint csak én, csakis én vagyok. Én élek s csak magamról tudom, hogy mi az élet.

A világ, ég, föld, úszócsillagok az én életem tükrén akarnak tükröződni. Méltán mondhatom ezek után, hogy a világ utánam eped s bennem akar kifejlődni s kialakulni életté” (5, 132-134).

A „szép egyéniség” kialakításának eszményképe Jézus Krisztus: „Az ideál Krisztus, az Isten fia, ki az életnek, még pedig az örök életnek jegye alá állít” (5, 149). Krisztusról a legteljesebb mértékben mondhatjuk el mindazt, amit az emberi egyéniségről mondtunk; sőt többet: „Jézus, Mária, s a szentek miatt, no és a legmélyebb szándék fenekén ragyogó ideál végett, Jézus végett teremtett minden... A Szentháromság ideálja, ami mozgatta, amit szeretett, Jézus fölséges alakja, a világ gyöngyös koronája... Ezért a Krisztusért volt minden. lett minden; a teremtő szeretet punctum saliens, a Krisztus iránti szeretet, a vágy s a lelkesülés szívéért s szíve után. A nagy eszmény, mely világított s indított teremtéseket, Jézus lelke s szíve volt. Mi pedig a teremtett világok porszemei, föl-föl ragyogó kvarcszemei. Mi a teremtő Fölség uszályának s hímes szépségének tú öltései, mi lettünk végette, miatta: mi lettünk, ahogy lesz a sziporka fölsistergő rakéta nyomában... (24, 125 sk). Az Isten ember lett, az isteni emberi lett; fény, de tejes üvegen átszűrve, s minden így átszűrt fény tulajdonságaival. Ez az „Istenember”, ez a központ, a kiindulás és a korona. Az isteni egészen hozzá alkalmazkodik a világban, ehhez a boldog szövetséghez. Az istenemberi az Istenség megnyilatkozásának dominantéja a mostani teremtésben... Azért gondolom, hogy Krisztus az első, a primogenitus s hogy miatta van minden, és hogy eljött volna, ha nincs is bűn a földön” (23, 178).

Krisztus egyénisége itt páratlan fölségben ragyog s mint minden életnek eszményképe lép elénk: „A krisztusi lelken fölragyogtatta az Úr önmagának leghűbb ismeretét s szívében kiidomította a leglelkibb életet, hogy az emberiségnek eszménye s lelkesülésének célpontja legyen... Ez a nagy valóság, az istenemberi életet élő Krisztus, képezi az emberiség kincsét, eszményét s életforrását! Ezt az isteni s emberi valóságot foglalta ő (Krisztus) szóba, mikor

mondotta: én vagyok az élet. Ez a legigazibb szó; minden egyéb kevesebbet mond. Az igazság, az út, a jóság az is kevesebb; egyes-egyedül ez a teljes valóság: én vagyok az élet. Nem tan az életről, hanem élet. Ő az életről nem csak beszélt, ő azt nekünk megmutatta: ő az életet élénk élte. Ő az életnek látható formát adott. Azt senki más nem tette; senkinek sem sikerült, azért van csak egy Krisztus a világon. S azért rajzolt Krisztus oly vonalat az emberiség életébe, amely vonalból a lelkek s a hadak útja lett. Hasonlóképpen azért is lesz Krisztusnak mindig hívő serege; az élet életet szül, s csakis az élet szül s az ily élet kipusztíthatatlan; az örökké nemz! Így áll Krisztus az emberiség élén mint elsőszülöttje az Istennek, mint legideálisabb remekműve az Úrnak. Ehhez az a Szent-Grál, melyben az örökélet titka és ereje rejlik. ... „lelki edény”, „tiszteletes edény”, „választott edény”, melyet az örök művész, az Isten kialakított s mint a „szép élet-formáját állította bele a világba. Maga a végtelen Isten semmiért sem lelkesült úgy, mint Krisztusért, mert színek, hangok, vonalak, testek harmóniájánál jobban kedveli az „élet” műremekét. Ez az ideális Istenember volt az a nagy világtörténeti tény, melyen eligazodott az emberiség fölfogása. Ő maga, az Istenember lett az emberiségnek programja; nem a tan, hanem ő maga, az egyén s azután az élet, melyet élt, lett a világmegújulásnak szakramentuma” (5, 148 sk).

4. Az élet teljessége

„Az Isten szellem és lélek, kiben a lét a legtisztább, *legtökéletesebb élet*; az idő s a tér kategóriáján kívül egyszerű és szép, mint az egész létet egyszerre és egymásután átélő élet... E végtelen életnek, mint minden életnek, vonatkozásai vannak önmagához, mert ismeri önmagát s szereti önmagát, szóval kiindul önmagából s visszatér önmagába. E visszaható vonatkozások alkotják a végtelen életnek önmagába való kettős kiáradását s három személyét. Egy az Isten, de önmagában hordja önmagának képét, az Igét s Igéjében mint tükörben elragadtatva saját végtelen szépségétől a Szeretetet, az átélt gyönyör illatát árasztja ki magában. Egy az Isten, egy az esze, mondjuk feje, egy az akarata, mondjuk szíve, egy az öntudata. Nem oly háromság az Isten, hogy három az öntudata; egy benne az öntudat, amint egy a végtelen ész, tehát a tudat is; nem jelképezhetjük a Háromságot három fejjel, mint három értelemmel, sem három szívvel, mint három akarattal; egy, egy ez mind, de ez a végtelen egy a végtelen életnek önmagához való szükségszerű vonatkozásaiban van kialakítva. E vonatkozások alkotják a végtelennek önmagában való osztatlan háromságát, a Szentháromságot” (5. 156 sk).

Ah! – mondom – Háromság az örök szeretet vonzódásainak, az örökélet más és más folyamának, az egynek s benne a szükséges másnak, az életnek, a változatosságnak a kifejezése. Isten, örök, végtelen élet; egység belső háromságban szétáradva, édes viszony minden baráti, szerelmi viszonyt fölszíva s örök viszonyosságban kiáradva. Mindig adni és mindig visszakapni, mindig elkülönülni s folyton egymásba olvadni – mily élet! De ehhez több kell: három ...” (24, 124).

* * *

Az élet az én büvköröm! – mondotta Prohászka a maga világnézetéről. Tényleg büvkörében élt! Csak az elbűvölt lélek tudja ily elragadtatással szemlélni a világot. Az élet volt egyetlen lefoglaló gondolata s ezzel mint rögeszmével dalolva járta be a nagy mindenséget, kezdve a legkisebb teremtményen fel egészen a szentháromságos Istenig. Világnézete igazán az „élet költészete”!

Az Élet embere

1. Az igazi filozóf

„Igazi filozófiának csakis azt a harmonikus fölfogást és fölértést nevezem, mely az intenzív életnek tud alakot teremteni; az igazi filozófus az, ki élni tud, ki művész az élet kialakításában.

Ez a filozófiának klasszikus fogalma, melyet a régi bölcsek kiváltani iparkodtak s melyet tapogatózva, kísérletezve több-kevesebb szerencsével érvényesíteni törekedtek. De az igazi Filozófok a filozófiának e klasszikus értelmében a keresztény szentek, milyenek Szent Ágoston, *Assisi Szent Ferenc*, Néri Szent Fülöp; *nagy filozófok, mert élni tudtak*. Mások nagy tudósok lehetnek, s életük mégis gyöngé, beteges, silány; tudományukkal ezek is hasznunkra lehetnek; de az emberiségre nézve a legnagyobb haszon, látni a gazdag, mély, bensőséges, megnyugvó, hívő, bízó, boldog életnek eleven megtestesüléseit.

Krisztus Urunk kimondta ezt: én vagyok az élet... Jöttem, hogy életük legyen, hogy gazdag, túláradozó életük legyen. A kereszténység e nyomokon halad: életet sürget, életet ad. A kereszténység tehát az igazi, klasszikus filozófiának új, természetfölötti kiadása (5, 63).

2. Alterchristus

A szentek szenttéavatását megelőzőleg ki kell mutatni, hogy erényeik hősi fokán álltak; így tehát minden szenttel mint hőssel állunk szemben, s névnapjuk vagy éppen jubileumuk hirdeti a lélek diadalát test és vér és világ fölött s emberileg véve is a legnagyobb heroizmus ünnepe. A szentek így mind egyvonalban állnak s nehéz volna rangfokozatot fölláttani köztük; de Szent Ferencről a „*Rite expiatis*” kezdetű enciklika mégis azt mondja, hogy dacára az ily összehasonlítás nehézségeinek, azt lehet róla mondani, *hogy egyetlen egy szent sincs, aki oly élelken tükrözné vissza Krisztus vonásait, mint Assisi Szent Ferenc* (12, 154).

Nagyszerű és páratlan alakítás volt az, melyet Szent Ferenc állított a világba Isten kegyelméből, mégpedig nem eszét törve s okoskodva, hogy hogyan is csinálja, hogyan nem, hanem mint valaki, aki az Evangéliumból vette, aki azt ott hallotta, aki azt abból kinézte első látásra s egyetlen hallásra, amit azután megcsinált és megélt. S mi volt az? A valóságos Krisztust meglátta, megértette, s ahogy megértette, úgy átélte. *Krisztus Urunk élő* hasonmása lett (149).

Innen van, hogy kortársai is, s ugyancsak a későbbi nemzedékek, úgy tekintettek rá, mint újra megjelent Krisztusra. Ez a magyarázata annak, hogy rendi életrajzírói is, kik még az ő vezetése alatt álltak, „*hunc paene maiorem augustioremque, quam pro humana natura convenit, existimarunt*”, vagyis emberfelettinek tartották; innen van, hogy Krisztus földi helytartói, a pápák Szent Ferencet annak nézték, aminek ő mondta magát, „*praeconem magni Regis*”, a Nagy Király hírnökének; innen van, hogy a katolikus hívek, de még a nem katolikusok is, rajongó lelkesedéssel csüngnek rajta s egyre fokozódó csodálattal tekintenek föl hozzá (154).

3. A Nagy Király hírnöke

Ő magát *a Nagy Király hírnökének*, azt mondanám, trombitásának tekintette; első társait is úgy nézte, mint akiket a Király lovagjaivá kiválasztott s általa lovagokká üt. Előtte jár a

Király, ő jár nyomában; hiszen ez a Nagy Király is csak azért jött, hogy legyen neki minél több nyomaiban járó vitéze.

Loyolai Szent Ignác „De regno Christi” című meditációjában szintén akar minket a „Nagy Királynak”, Krisztusnak követésére buzdítani, s arra ránevelni szellem és lélek szerint. Szent Ferenc pedig ugyan ezt teszi nemcsak szellem és lélek szerint, hanem szó szerint. Glosszák, magyarázatok, alkalmazkodás nélkül. Az ő király-ideálja a valóságos Krisztus, amint élt, járt és lakott hajdan a Szentföldön. Minden tekintet nélkül arra, hogy akkor már 12 század, most pedig már 19 század választ el tőle. Ő azt a 12 század előtti Krisztust a maga akkori valósága szerint hozta át a maga idejébe. A transzpozícióknak sorsát ugyan ez a transzpozíció sem kerülte ki, amennyiben a feudális lovag, Roland vitéz s Artus király idegenszerűen festenek az evangéliumos milióban, no meg a lovag-carzonék mégis csak elütnek az Evangélium paraboláitól; azonban maga a szellem, annak a föltétlen s teljes odaadásnak a lelke egészen ugyanaz, mert ami ambíció s erőösszpontosítás s megfeszült célakaráss lehet a lovagban, hogy minél nagyobb dicsőséget szerezzen a szent ügynek és önmagának, az meg volt Szent Ferencben s ő azzal a teljes halálos odaadással s elzántsággal vetette magát rá feladatára, hogy azt a meglátott s mélységesen átértett Krisztus-ideált magában megtestesítse (12, 161 sk).

4. Az egyéniség hőskölteménye

Ez a kötel, – mondja Dante, Szent Ferenc kordájára vonatkozva, – az arány, harmónia, a fegyelem köteléke sovány derekakat övezett! Minden ily alak kiemelkedett a világból, mint a gránitcsúcsok, s az emelő erő a mulandóságnak, a szerencsének, a jólétnek kicsinylése volt. Mindegyik az önmegtagadásnak óriási erőköszletét halmozta fel magában; győzelmekről, fáradhatlanságról, odaadásról beszélt.

Kiérezzük úgy-e ez alakulásban a géniusz ihletét? Hogyis lehetne meg a legnagyobb művészet az embernek s a szép individuumnak teremtése, géniusz s ihlet nélkül?! Akik a szép individuum műtermében dolgoznak, azok rajongnak az életért, szomjazzák az életet. Ez az igazi filozófia 1 (5, 152).

Szent Pál, *Assisi Szent Ferenc* olyanok, mint az *egyéniesség hőskölteményei*, melyekben kifejezést nyer a hősiesség ideálja... (148).

5. Élte az Evangéliumot

Ez volt az a csodálatos ember, aki az Evangéliumnak új lendületet adott, s mikor az ész azon volt, hogy azt az arab-zsidó filozófia ellen megvédje, a legfölségesebb apológiáját az irracionális hatalmaknak, a szívnek, a szeretetnek s a szép, kedves életnek kinyilatkoztatásában adta, – nem írta azt, hanem *élte*. Ő adott a dermedt életnek új tavaszt, – az embereknek új szemet, új bizalmat s új dalos kedvet. Ő mint „második Krisztus”, járt itt s az *Evangéliumot glosszák s magyarázatok nélkül élte* s a szeretetet Krisztus s minden iránt ami van, s a boldogságot, hogy vagyunk s szerethetünk, a hamu alól lángra lobbantotta, s mindezért végre hitelesítésül a szeretet öt pecsétjét, Krisztus öt szent sebének saját testében való kiverődését vette. A kereszténység tövisföldjéből, a világ göröngyei mellől ő az azúrkétségbe emelkedő pacsirta, mely nekünk is énekel, énekel az igájával pihenőt tartó s verejtéket törölő szántóvetőnek, énekel az országút vándorának s a monostorkert árnyékában meditáló szerzetesnek, énekel skolasztikusnak s kanonistának, énekel a várnépnek s az ébredő városok polgárainak, énekel a mi énekünket, mindnyájunk énekét. Tőle kiindulva a szeretetnek meleg árama eláradt az egész Nyugaton; behatolt a hatalmasok váraiba, meglebbenti a császári paloták nehéz selyembrokátjait, fölkúszik az aranyos s elefántcsontos trónok lépcsőin, behatol a műtermekbe, s megzörgeti a száradó ecseteket, a palettatáblákra

önt új színeket, könnyebbé teszi a bizánci művészetben meggémbereedett művész kezét, s egy nagy s mély föllélegzésre segíti a feudális formák alatt nyögő kereszténységet; arra az érzésre segíti, hogy mégis csak testvérek volnának. S mindezt egyre jobban átérezzük mi, minél távolabb esünk tőle (12, 166 sk).

6. A szeráfi lélek

S ha szeretetről, mégpedig isteni szeretetről van szó, melyet Krisztus hozott le közénk, az senkinek szívében sem fogamzott meg oly tüzes szenvedéllyel s a külső embert is annyira átalakító csodaerővel, mint amilyenel Assisi Szent Ferencnek szívében égett, s szívéből sebeiben kiverődött. De nem is volt szent öröm, béke, kedvesség, harmónia oly nagy Krisztus Urunk valamely szolgájában, mint amilyen eláradt Szent Ferenc lelkében. Ezt jeleníti meg az a florenci kép, melyet Fra Angelico festett. Szent Ferenc szegényes ágyon fekszik, karjait mellén keresztbe teszi, körülötte a szent szegénység s az egyszerűség ünnepe: de az ágy előtt áll a megtestesült szépség, az Isten angyala, s hegedűjén hűz édes dallamot az elragadtatásban fekvő Szent Ferencnek. Tudjátok, mily dalt hűz? Himnusz-e, zsoltárt-e? Eltalálom, – húzza a szent szeretet „Énekének-énekét” (8, 172 sk).

7. Szent Ferenc zsenialitása

A teológia megkülönbözteti az erényeket s a Szentlélek hét ajándékát. Ez utóbbiakat természetfölötti lelkiségnek vagy *zsenialitásnak* hívhatnám s azok tényleg úgy viszonylanak az erényekhez, mint a zsenialitás az értelemhez. Az értelem fogalmakkal dolgozik s konstruál; a zsenialitás, ha fogalmakkal is, de tulajdonképpen intuíciókkal, nagyszerű megérzésekkel s indulatokkal kapcsolódik a tárgyhoz.

Szent Ferenc zsenialitása naiv és gyermekded. Ő nem tudós, nem filozóf, nem teológus, nem kuriális, nem kanonista, nem prelátus, nem is pap; hanem valaki, ki gyermekszemmel nézi a világot; csodálkozva, áhítattal. A kinyilatkoztatás világát is úgy nézi, úgy elmereng azon, hogy Isten szeretett minket: úgy szeretett, hogy a Fiát adta, s azt éppen úgy adta, hogy kínszenvedésbe adta s azt úgy tudja siratni, mint a gyermek az ő kiterített édesanyját. S így nézte s csodálkozva szemlélte az egész hitet.

Szent Ferenc zsenialitása egyszerű és tiszta. Szeme mint a napsugár, bármire esik, be nem piszkolódik s mindent úgy néz, mint ahogy azt az Evangélium mondja. Nem akad fönn sem dicsőségen, sem hatalmon, sem impériumon, sem kúrián. Heinrich Federer leírja, hogy Perugiában van, s III. Ince pápa ugyanott haldoklik. Szent Ferenc a piacon játszik a gyerekekkel; hívják a pápához; Szent Ferenc nem siet; tudja, hogy a pápának nincs szüksége rá, ezeknek a gyermekeknek pedig inkább. Azután elindul szőlőlugason át s ott is, megmegáll, csodálja a póknővér hálóját s örül neki; ez szebb mint a pápai palota, szebb, mint III. Ince pápa széles szobája. A pápát azután megvigasztalja s siet le a piacra.

Szent Ferenc zsenialitása áhítatos. Folyton dicséri Urát és Istenét. Minden elragadtatásba hozza s kicsordul a szívében, s ő éjjeleken át térdenállva mást sem mond, mint azt, hogy „Deus meus et omnia”, „Én Istenem, ki vagy nekem minden...” Minden vagy, virágom, csillagom, hűs forrásom, folyamom, tengerem, rózsatövem, hársfám, gyökerem és mézem, szemem, napsugaram, lélegzetem és életem. Szent Ferenc zsenialitása az ő kiáradó áhítata, mely a hűlő világot, a „frigescentem mundum” önmagában izzó parázssá virágoztatta ki s a parázssra szórta lelkét. Szent Ferenc megérezte a világnak fohászait s indulatát, melyről Pál apostol mondja, hogy a természet nyög és vágyik, s hogy kifejezhetetlen érzékek járnak benne, s Szent Gertrúd ezt úgy hívta, hogy a világnak indulatja van, „affectus universitatis”. Szent Ferenc médiumos zsenialitása ezt az „affectust” megérezte s azt mind áhítattá s szent örömmé, dallá s jubilusszá változtatta. Az az affectus, mely a gyermeket anyjához s a jegyest

jegyesehez csatolja, – mellyel a gyökér a mélybe s a levelek a levegőbe húzódnak, – az az affektus, mellyel a szentek járnak, a felhők hajóznak, a villámok cikáznak s a madarak költöznek, – az amellyel a föld saját tengelye s a nap körül iramlík, mellyel a vulkánok kigyúlnak s a bimbók pattognak s a méhecske a virág keblére száll, – az az affektus, mellyel az Alpesek patakjai szökellnek s a Niagara tengernyi vize a mélységbe szakad, – mindez az affektus Szent Ferencben imává, himnusszá, dallá változott s ő lett a kereszténység szent trubadúrja (12, 157 sk.).

8. Szent Ferenc áhítata

Az áhítatnak három vonását különböztetem meg: az *első*, az *a nagy kincses tudat*, annak az igazi gazdagságnak s boldogságnak átérzése, melyet az Evangélium hozott s melyet az elvilágiasodott Egyház és világ kincsvágya elfojtott; a *másik jelleg a szent kereszt tiszteletének*, mely a középkor sajátos áhítata volt, *kitüzesedése*; a *harmadik a szent öröm*, és az *énekes lelkület*, mely a „poverello di Dioból” szent trubadúrt avatott.

Az első jellege az áhítatnak a kincses szegénység, a gazdagságát világba kiéneklő szegénység, mely nem csak egész éjjelen, hanem egész életen át csak azt hangoztatta s élte s élvezte: „Deus meus et omnia ... én Istenem, én mindenem”. Az akkori világ mást követelt: gazdagságot, egyenlőségét, földi jólétet. A nagy egyenlőtlenség, a kevesek jóléte s a sokak nyomora irigységet, gyűlölséget s lázadást, sőt még ennél rosszabbat, botrányt s hitetlenséget keltett. A szegénység összedugta a fejét, sűgött-bűgött s az Evangéliumra hivatkozott. Minek az Egyháznak, a kolostornak s az uraknak a sok kincs, a nagy vagyon s földbirtok, hiszen az Úr Jézus nem úgy tartja. Ő szegény volt s tanítványait sarutlanul s tarisznya nélkül küldte világgá. S ha kell a birtok az élethez, akkor hát osszák meg azt a gazdagok a szegényekkel, kik az ő testvéreik az Úrban... Az Evangélium is kívánja a nagyobb egyenlőséget, de míg ez ránk hasad, addig is s azon túl is kívánja, hogy az emberek lelkében szent béke éljen. Akinek ez van, az kincses lélek, ha szegény is s annak éneklő lelke van, ha mezítlábas is.

Ez a kincses lélek, a kincses világban való elmerülés sugárzik Szent Ferenc áhítatában, az a meleg bensőség, mely Istent, mint minden jót bír és élvez, ez az ő legnagyobb élménye s ez az élmény mint új kinyilatkoztatás fogja s bűvöli meg a világot. Szent Ferenc nem disputál, nem ír, nem cáfol, hanem a legnagyobb szegénységben boldogságtól sugárzik. A „facies Christi”, a krisztusi arc így bontakozik ki a lázadó szegénység zűrzavarából, mint a felkelő nap a keleti ég felhőiből. S aki az arcra néz, ha igazán meglátta a franciskán áhítat varázsa alatt, bizton ismételteti azt, hogy „Deus meus et omnia”.

Szent Ferenc áhítatának második jellege – mondtam – a szent kereszt tiszteletének áttüzesedése. A XIII. század az affektív szeretetet örökölte, s áhítat mindennek előtt a szenvedő Úr Jézus felé volt orientálva... Az érzelmek heve Szent Ferencben az Úr Jézus felé, mint a lelkek nagy kedvelője s halálosan szeretője s értük meghaló Üdvözítője felé tartott. Akit szeretetre hegy, völgy, virág s napsugár, gyermekszem s pacsirtadal inspirált, annak szeráffá kellett áttüzesednie a keresztrefeszítettnek ráomlásától. Szeretnie s viszonszeretni s halálosan szeretni s az Úrban átolvadni, a szeretet egységesítő s egyesítő tüzeiben, ezek Szent Ferenc indulatai, melyek az Alverna hegyén Krisztus szent sebeinek belenyomását eszközölték, mikor a fölfeszített Úr iránti áhítat Szent Ferenc stigmáiban mint öt piros rózsában kivirágzott.

A harmadik jelleg a szent öröm, az énekes lelkület, mely Szent Ferenc áhítatában virágzott ki. A nagy, mérhetetlen kincső, mennyországos ember s a lét indulatát magában szeretetté kiváltó ember öröm nélkül nem élhetett meg. Áhítata öröm s boldogság volt, akkor is, mikor részvétben olvadozott és sírt. Szent Ferenc sokat sírt. De ezek a könnyek is szeretetből, tehát végső elemzésben boldogságból folytak. A szentek sírása ez éjjél utáni éjszakának siralma a nap után, mely bizton tudja, hogy a nap eljön, sőt, hogy máris útban

van. Bármily teher és kín az élet, meglátszik rajtuk, hogy az örökélet szent titka lüktet bennük. Nincs mindig mosoly az ajkukon, de valami készülődés látszik meg rajtuk, hogy a következő percben mosolyra derülnek.

Ez az örvendezni tudó s a szent öröm tudatában mindig kipattant kész áhítat a franciskánus pietas.

9. Poverello di Dio

Ahogy a föld igézete Istent feledtet, úgy feledtette benne a fölfeszítettnek szerelme a földet s kivetkőztette mindenből s lett belőle a „poverello di Dio”, az Isten szegénykéje. Ez a láng megemésztett körülötte mindent, ami föld; megemésztette az Assisi nyárspolgári életkereteket, az atyai posztókereskedést, melyben ő is szolgált, a végeket, a rőföket, a pénzes-fiókot, a házat, a vagyont; sőt leszedte róla a ruhát is, melyet a Szent az assisi püspök előtt levetett magáról s apjának visszaadta, hogy ezentúl mondhassa csak igazán Miatyánk, ki vagy a mennyekben. (12, 147 sk).

10. Domina Paupertas

Szent Ferenc, a „domina paupertas” dicsőséges lovagja, a középkori lovagok mottója: „un Dieu, un roi, une dame” jelige szerint szintén szolgált Istent, Krisztust, királyt, a dáma pedig, aki lelkesítette s harcokra s hűségre képesítette a „domina paupertas” volt. Ez a „domina” jó házból való volt, de hamupipőke sors borult rá, s szegényes ruhájából félreismerték nemességét. De az Isten Fia, mikor megtestesült mátkájául őt választotta; már a betlehemi barlangba rendelte, hogy készítse elő a neki való otthont s bölcsőt, s hogy várjon reá; vele jött Názáretbe, vele az apostoli utakra, a keresztre meg éppen a szegénységet szenvedélyesen átkarolta, azért más dísz a földről nem is fogadott el, mint a töviskoszorút. Ő aztán elment. De mátkáját itt hagyta, s hogyan, hogyan nem, az megint megvetett sorsra került s hamupipőke lett. Így élt 12 száz évig. Akkor az Úr Jézus Ferencre bízta mátkáját, aki nagy dicsőségének tartotta ezt, s az úrnő szolgálatába állt s a mint ezelőtt ábrándosan s lelkesen lovag akart lenni világi értelemben, úgy lett most lovagja a választott dámának; csak a ruha, a vért s a pajzs lett más, az érzelem, a hűség, az odaadás a régi (12, 162).

11. Keljetek föl Umbria zárdái

Minden korszak megtalálja bajaira a gyógyfüvet; a XIII. század is ráakadt. Magas, rideg sziklákon termett; igénytelen, de zamatos és illatos volt; csupa tűz és olaj. Ez a gyógyfű a hitéletnek és a vallásos buzgalomnak elmélyedése volt, melyet Szent Domonkos és Szent Ferenc föllépése jelez... Krisztus jegyesét, a szent szegénységet Szent Ferenc újra bevezette a világba, s íme számtalan lovagja támadt, kik szolgálatára elszánták magukat, s Szent Ferenc ideális kereszténységében s Szent Domonkos hitbuzgóságában hódítólag járta be a világot. Az önzésbe merült világot az önzetlenség eleven valósága ébresztette föl mámorából; mióta Assisi Szent Ferenc atyai örökségéről lemondott s a gubbiói erdőben zsványoktól föltartóztatva azt mondta: „én a nagy király hírnöke vagyok”, azóta a világ, mely a maga módja szerint zsvány volt, rabolt; zsarolt, szerzett, bámulva hallotta a nagy király üzenetét, hogy vetközzék ki az önzésből s megtalálja boldogságát. Csodálatos idők, midőn a költők a szent szegénységre himnuszokat szereztek; midőn Giottó Szent Ferenc eljegyeztetését a szent szegénységgel megfestette s az édes melanchóliát a nagyok palotáiba bevitte; midőn assisi völgyeiben ötezer önkéntes a szent szegénységnek táborozott, földön aludt, s kenyeret evett; midőn IX. Lajos Porciunkula ajtaján kopogott s örömét lelte abban, hogy a koldustarisznyát nyakába akaszthatta, mikor Szent Ferenc haldokolva kérte társait, hogy adják oda valakinek

köpenyét, hogy teljesen szegényen halhasson meg! Ó, ti csendes Apenninek, mi lett extatikus koldusaitokból?! A tarisznya megmaradt; de a koldusság a szívre vetődött, azt senyveszti. *Keljetek föl Umbria zárdái, s leheljétek a lemondás illatát a kábult világba.*

12. Kompasszió

Szeretni kezdte az Urat; úgy mondom, hogy kezdte, azzal az őt lefoglaló radikális szeretettel. Szeretni kezdte a szeretetet, mely lejött hozzánk, hogy szeretetre tanítson s szeretetre gyűjtson föl minket; a szeretetet, mely odaadta magát nekünk s odaadta magát értünk. Az ő szemeiben föllángolt Alverna hegye s röpülni látta szeráfot a legmagasabb égből gyorsiramlással, mint kit a szeretet űz s ki keresztre feszített szeráf volt. Ez a szeretet elváltottatta lelkét s a leggyengébb szimpátia hozzáhangolta minden érzését, s ahhoz formálta őt át, ki a nagy szeretetből keresztfeszített s értünk meghalni akart. Hozzá hasonult, mert egy lett vele s ahogy a szíve tele lett viszontszeretettel, úgy verődtek ki a Krisztus sebhelyei is Szent Ferencnek testén. Ezt a gyengéd s mélységes *együttérzés* tette. Ő is keresztfeszített lett, mert nagyon szeretett s mert nagyon sajnálta azt, ki érte így szenvedni akart.

Szent Ferenc nagy tette, hogy rá eszmélt a minket üdvözítő s minket keresztjéhez fölemelő Krisztusra, – nagy tette, hogy meglátta őt, s az élet értelmét s tökéletességét a viszonzó szimpátiába, a *kompasszióba* helyezte; nagy tette, hogy 1200 év szakadékát s a kultúra hegyeit, melyek őt s világát a valóságos Krisztustól elválasztották, nem tekintette akadálnak, hanem azt mondotta: élünk úgy, mint az Úr; szegényen, igénytelenül, dolgozva, az embereken segítve, de főleg – s azt mérték nélkül – szeretve s megint csak szeretve s mienk a béke s az öröm! A szeretetnek ugyan mindig lesz tövise is, de ez a tövis is ösztöke lesz arra, hogy szeressük azt, ki szenvedett értünk, még pedig úgy, hogy mi is viszont szenvedjünk érte! Ez a szenvedés lelkünk kielégítése s nem gyötrelme lesz. Szenvedni Krisztussal s Krisztusért, mégpedig azért szenvedni, mert szeretünk s szenvedni attól, hogy jobban nem szeretünk.

Ez a meglátás s ez a megértés terjedt el Szent Ferenc nyomában a világon... (12, 152 sk.).

13. Örvendező szent

Az öröm az élet virága. Valamint minden fának van virága, úgy az életnek van öröme. A kedvetlenség az élet hervadása, az élet betegsége. A szomorú lelkek beteg lelkek. A betegség pedig a halálba gravitál. Egy híres életrajzíró Szent Ferencnek vidám, éneklő lelkületét onnan magyarázza, hogy Umbriában született. Umbriának levegője annyira van fényvel átitatva, hogy ez örvendező természettől *Assisi Szent Ferenc örvendező szent lett*. Assisi Szent Ferenc végigment erdőn és mezőn és énekelt... (17, 215). Énekelt ő azelőtt is, mint fiú, mint ifjú; akkor Artus király hősi dalait, most az isteni szeretet énekét. Lelke tele van örömmel s ezt az *örömet hozta ő a keresztény áhítatba*. Ő a külső világot a tiszta, szép, s örvendező szeretetnek ritmusára akarta áthozni s akarta, hogy a szent öröm fényei derítsék föl a hit penombráját, azok tükröződjenek oltáron, a szentképeken, a Krisztusarcon s töltsék el bizalommal az Isten szolgáinak szívét (12, 158 sk).

Szent Ferenc örömből énekelte azt, hogy „tanto e il ben, ch'io aspetto, che ogni pen' mi par diletto” (6, 276).

14. Sírní is tudott

De Szent Ferenc nem csak örülni és dalolni, hanem *sírní is tudott*, de sírní úgy, ahogy a lelkéhez illett, sírní szeretetből, szimpátiából, – *sírní szent örömből*. Gondolhatjuk, hogy aki csupa szimpátia volt, minden féreg, s a kalitkába zárt gerlice s még a gubbioi farkas iránt is,

hogy mily szimpátiával viseltetett a szent kereszt s az Úr kínlódó lelke iránt. A középkori kereszténység egén úgy is a szent kereszt volt a fényes, vezető csillagzat s kereszténység lelke a szent kerettől hangolódott a kereszties vitézek áldozatkészségére s középkori szentek lelkén kiverődött mély szánakozó és szeretetet viszonzni akaró áhítatára. Ha a „frigeszens mundus”-ban ily érzések jártak, ha abban is kigyúlt a Krisztusért égés s lángadozás s a szent kereszt tisztelete, gondolhatjuk, hogy mily érzelmi dagályt növesztett Szent Ferenc lelkében. Megmerevülve nézte a csodát, a keresztrefeszítettet s azt a véres s borzasztó titkot, hogy a legnagyobb szeretetnek a leglángolóbb kínban s kiüresedésben kellett ülnie apoteózisát. Csoda-e, hogy ez nem fért lelkébe, s hogy az Alverna hegyén már nem csak szeretett s viszontszeretett, hanem az érte átszegezett Krisztussal ő is átszegeződött? Csoda-e, hogy a tűz megolvasztotta nem csak lelkét, hanem médiumosan lággyá s befogadóvá tette testét s hogy amit annyira tisztelt s imádott s lélekben szomjas s tüzes ajakkal csókolt a Krisztus öt szent sebe, kezén, lábán s oldalán öt piros, véres rózsában kivirágzott? Szent Ferencből nem csak a szimpátiának, hanem a transfixiónak szentje s az éjbe s fagyba forduló világnak, a „frigeszens mundus”-nak lángoszlopa lett (12, 159 sk).

15. Vir catholicus

Nem mellőzhetem Szent Ferenc viszonyát az Egyházhoz. Összefoglalva mindent, egyet mondhatok, hogy az olyan volt, amilyen a XIII. században egy lelkes lovagtól telt. Aki a „nagy királynak hírnöke” s a szent szegénység úrnőjének alázatos cselédje volt; aki lovagnak készült a szent kereszt lobogója alatt: az az Egyháznak is csak legodaadóbb lovagja lehetett. Hűsége az Egyház iránt oly törhetetlen volt, amilyen naiv és gyermekded volt a lelke. Néha ugyan nehéz helyzete volt a pápával s a protektor-kardinálissal, Hugolinóval, a későbbi IX. Gergellyel szemben, mert ezek lehetetlennek tartották, hogy a rend a teljes radikális szegénységnek alapján épüljön föl s azért enyhíteni akarták a regulát; de Szent Ferenc hajthatatlan maradt, ellenállását azonban mindig a legnagyobb tisztelettel párosította. Neki meg kellett védeni a szent szegénység úrnőjét: de azt úgy tette, hogy a tiszteletet a krisztusi tábor látható feje iránt meg nem sértette.

... A pápa álma, hogy Szent Ferenc a lateráni bazilika roskadozó falait támogatta, nem csak azt jelenti, hogy az elvilágiasodás veszélyének kitett Egyházat az evangéliumi szellemmel kell megtámogatni, hanem jelenti a támogatónak hűségét, szeretetét, s ragaszkodását a megtámogatandó intézmény iránt. A Fratres minores amint a Nyugat minden nemzetében gyorsan elterjedtek, úgy terjesztették, illetőleg megerősítették minden népben a ragaszkodás s az összetartozás érzését a római Egyház iránt. Ezt kötötte lelkükre testamentumában is Szent Ferenc s szívének e lüktetését megérezte halála után is a nyugati népek nagy családjával, – azt a meggyőződést, hogy Krisztust az Egyházban keressük (12, 164 sk).

16. Derült aszketizmus

Hasonlítsuk össze a bizánci Krisztust, vagy a keleti Szűz Máriának, a „teotokos”-nak képeit, amint a szentélyek aranymozaijkairól ránk néznek, drága királyi és királynői palástjaikban, sötétszemű, kemény imperátori ábrázatukkal; – hasonlítsuk össze ezeket Szent Ferenc Krisztusával, a köztünk forgó, a szűk viskókban s sötét bodegákban velünk járó vagy a Rivortorto kalibáiban velünk lakó istenfiával. Gondoljunk továbbá a római kereszténységre, mely jogi mentalitásba nőtt bele; gondoljunk Szent Benedek kimért, udvari szertartású liturgiájára, mely a középkori nagy kolostorokban folyik, melyet a nép csak távolról néz s hasonlítsuk azt össze Szent Ferenc dalos, jókedvű, naiv, közvetlen áhítatával. Volt itt is

szigor, de az a szigor nem ostromoztatások s ciliciumok szigora, hanem a szent szegénységgel s az önfegyelmesséssel s a belső ember hajlamainak s ösztöneinek betörésével járó áldozatkészség. Szent Ferenc az önkínzás szerszámaikat egy helyen össze is gyűjtötte s nyilvánosan, dalolva tűzre dobatta. Az ő aszketizmusa a szent öröm az élet minden körülményei közt, fájdalomban s szenvedésben is, böjtben s az élet szürkeségében is. *A derült aszketizmusnak* ezt a vonalát Szent Ferencről elindulva meghúzhatjuk Szalézi Szent Ferencen át föl Lisieux-i Szent Terézig, aki mindenbe belevitte a keresztény mosoly kultuszát, „le culte du sourire chrétien” (12, 159).

17. Szent Ferenc szónoklata

Ferenc keresztényesíti a világot. Tőle és rendjéből eredt az egyházi szónoklat folyama, mely magával ragadott mindent. E szónoklatnak lelke a világ előtt nyilvánvaló buzgalom volt, mert a szó, nem csak hang, de tény is volt, mert nem emberi bölcsesség vagy tudomány adta ajkaikra, hanem isteni sugallat. Ferenc csakis az örök igazságok szemléletében élt, a hősi erények szokásává váltak, vándorolt; másnak kenyerét koldulva, beszélt, magát felejtve. Midőn a hírneves Bolognába ért, kiürül minden ház s az egyetem egy fensőbb tudománynak engedi át óráit. A nagy piacot templommá szentelte a nép kegyelete, mely a Szentet körülvette, s midőn szólt lelke elragadtatásában, olvadozott minden szív s kivált salakjuk. Rendre vonultak társaik városok- s falukba s fogalmunk sem lehet azon hatásról, melyet ezen együgyű emberek tettek a civódás, az ellenségeskedés, a pártszakadás és véres bosszú korában (12, 131).

18. A nép szentje

Szent Ferenc *a nép szentje* volt, ki úgyszólván fölfoghatatlan jelenséggé vált élete és túlvilággal való érintkezése által, s mégis legjobban érté a nép szükségeit és szenvedéseit, kezéből jólesett minden; ha ő velük szenvedett, édes lett a keserűség is. Midőn bejárta Olaszországot, mindenütt nyomokat hagyott szentsége, melyeket a nép híven megőrzött. Assisi Ferenc szentségét és Isten fönségét magasztalá bennük. Mi természetesebb, minthogy a szeretet az idők multával a legforróbb kegyelet s leghűbb emlékezettel párosult... Ilyen volt a népnél Szent Ferenc emlékezete; nem volt meddő, hanem termékeny, nem volt őrzője a hagyománynak, hanem alkotója új vonásoknak, szóval az emlékezet költészet is lett. Midőn Umbria szép völgyeinek lakói és a Labina juhásznépe Szent Ferenc tetteit meséli, észrevétlenül is említett egyet-mást, amint az unoka elkülönözve még csodásabb fényben tüntetett föl gyermekei előtt. A Szentnek Istentől vett ereje tette le ez elbeszélések alapjait, a hír és tisztelet, mely vagy csak nagynak jár, vagy ha nem, a kicsiből is nagyot alkot, alakította és formálta azokat, s a kegyelet megőrizte és csodálja bennük Szent Ferenc szellemeinek költői nyilvánulásait.

Szent Ferenc virágai oly talajon nőttek, melyet egy hálás nép kegyelete és szeretete öntözött (12, 141 sk).

19. Társadalommentő

Szent Ferencnek kordája megkötötte a XII. század forradalmának kerekét, hogy örvénybe ne rohanjon (7, 154). Az akkori szociális fészkelődést az Egyház legyűrte, s Szent Ferenc kordája kerékkötő kötele lett a keresztény társadalom örvénybe szaladó vagy szaladni akaró szekerének (12, 183). Ferenc küzdött a kedvetlen s az elkeseredett szegénység ellen; mégpedig úgy, hogy énekelni tanította őket, hogy énekes szegények legyenek (13, 286).

Más lelkiület, más érzés, más akarás kellene belé. Már most honnan vegyük a világot megújító lelket? Szent Ferenc megtalálta, hogy honnan vegyük; vegyük Krisztusból. Eljük azt a valóságos Krisztust; tegyük le azt, amit ő letett s vegyük föl azt, amit fölvelt! Éljük azt a boldog, édes, szép, gondtalan életet. Örülünk mindennek, ami van, ami ciripel és fütyül, ami zúg és énekel, ami csobog és csattog, s ami méláz és néma. S szeressünk, szeressünk, úgy, mint ő. A szeretet tüze megolvastt zárat, kaput, bástyát, palotát, vas- és aranyláncot. Örülünk, éljük meg s hívjuk elő a nagy örömöket, melyek körülöttünk bujkálnak s velünk ingerkednek, s nézik, hogy értünk-e hozzájuk, értjük-e a nyelvüket. A szívünkben rejlő nagyvilág várja Kolumbuszát. Nézi, nézi, fölfedeztük-e már ezt, ami bennünk van s minderre jó s mindenért kárpótolni tudna. S lelkünk s egész lényünk fülel arra az Orfeuszra, ki rákezd a lélek szülőföldi dalára, a karácsonyi béke himnuszára (12, 151).

20. A szociális Ferenc

Szent Ferenc nagy szocialista volt. (23, 60). Szent Ferenc idejében elnyomták a szegényt a kar hatalmával, most a szegénység nyomja el a rendet, jólétet és hatalmat. Mindkettő baj és nyomorúság, mindkettőre Ferenc a keresztény szociális politika paragrafusait ütötte föl és sürgette. Szent Ferenc nem azért kívánta a világot boldogítani, hogy a szegénységet száműzze a világ hátáról, sokkal mélyebben tekintett ő a Gondviselés terveibe, sem hogy a világ eszményét általános jólétben és gazdagságban lássa. Minden keresztény szocialistának jól szem előtt kell tartani célját, mely nem a szegénység kiküszöbölése, hanem azon egyensúly létrehozása, mely a rendet Isten akarata szerint mindnyájunk üdvére fönntartsa. A kereszténység messze attól, hogy a szegénységet ki akarná küszöbölni, önkéntes szegénységre ösztönöz, nem akarja a szegénység nélkülözéseit elvenni, hanem csak a zúgolódó elégedetlenség szellemét és azon rendezetlen állapotokat megszüntetni, melyekből a szegénységbe a zúgolódás rossz szelleme átszarmazik. A szegénységnek és nyomornak a keresztény világrendben magas célja és rendeltetése van, csak a hitetlen világnézet tartja azt merő tagadásnak, jóllehet az emberiség túlnyomó részének sorsa. A keresztény eszme, mely a szegénységet a gazdagság fölé emelte, leghatározottabb lenyomatát találta Szent Ferencben, kinek rendje nemcsak szegényeket fogad magába, hanem gazdagokat is, kik a szegénység föntségétől elragadva szegényekké lettek. Mihelyt ily eredménnyel találkozunk, azonnal mélyen meghajlunk a létesítő hatalom előtt, mely kimutatta, hogy a szegénységet nemcsak tűrni, de keresni is lehet: tűrni lehet, mert Szent Ferenc bizonyítja, hogy békét, tiszteletet és boldogságot hoz; sőt keresni is lehet annak, kinek szíve érzi a sarat gyönggyel fölváltani. Nincs akkor elkeseredés a gazdagok ellen, ha szegénységben boldogság honolhat, mert ami a szegénynek a kezébe a gyilkot nyomja, az a gazdag vélt boldogsága, melyre neki egyenlő joga van. Ezen *szent szocialistának* hétszázados emlékűnepe nagy fölkiáltójel korunk vajúdásaira (12, 131).

21. Tüzet a világba!

... a szent, fölséges, boldogító szeretetet hozta s lehelte maga köré Szent Ferenc, mely messze kimagaslott minden szociális program, minden okoskodás és reformtörekvés fölé. Valahogy úgy fest ez a világmegújítás, melyet Szent Ferenc hoz, mint annak az eljárása, ki egy tövises őserdőt, mely tele van kígyóval s vadállattal, nem úgy kezd szabályozni, hogy utakat vág bele s küzd a vad s mérges természettel, hanem tüzet dob az avarba, a patkány- s a kígyófészkekbe. „*Tüzet a világba!*” – ezt kiáltotta Szent Ferenc – tüzet, mert megfagyunk, mert kín s örömtelenség az életünk. Tüzet, szent szeretetet a világba, mely megérzi, hogy szeretettel van tele a világ, s hogy elragadtatásba lehet esni a Rivotorto, a kanyargó patak szélén is, s énekelni lehet a pázsitra leheverve s kenyeret majszolva s a forrás vizét élvezve;

csak legyen szem, melyet a szeretet sugalmaz, s szívbeli alázat, mely attól boldog, hogy szerethet. Tüzet a világba, a szeretet tüzét, mely Krisztus közösségbe s az ő életébe von és állít bele, mely ettől a tudattól irgalmas és türelmes, másrészt küzdő, bátor és térfoglaló lesz (12, 155 sk).

22. Harmadik rend

Aki olvasta a Szentatya legújabb enciklikáját, észrevette, mily gyakorlati irányban sürgeti az Isten lelke új életre ébreszteni Szent Ferenc gondolatát és sikerdús művét: *a harmadik rendet*. Ha valóban jellemző korunkra nézve, hogy a társulási ösztön mindenütt egyesületekbe vonja össze a törekvőket, akkor keresztényebb társulatot nem pártolhatunk, mint éppen Szent Ferenc harmadik rendjét. A társulatok nem tegnap óta díszlenek az Egyházban, mielőtt az újabb kort a társulat mániája megragadta volna, a buzgalom már rég egyesületeket alkotott, melyek különös nagy előnnyel bírtak az újkori törekvésekkel szemben; a régebbiek ugyanis a külső összetartás mellett még a belső lelkiélet ápolását tűzték ki feladatukul, míg az újabb korban pártolt társulatok legnagyobb része csakis a külső összetartást célozzák. Tudjuk jól, hogy a megváltozott körülmények ezen egyesületeknek áldásos tért jelöltek ki, de ne forduljon azért a figyelem kizárólag e térre (12, 136 sk).

23. Természetszeretet

... még a keresztény filozófia sem ereszkedett bele mindig kellőleg e gondolat mélyébe, hogy a világ az Isten színpompás, meleg képe s nem méltányolta ezt eléggé. Elfogadta ugyan mindig, hogy Isten a teremtő, de nem gyönyörködött az Isten nyomain rajta. Nem tanított meg gyönyörködni benne s szeretni azt; nem vonta le konzekvenciáit, azokat a konzekvenciákat, hogy tehát minden virág, minden bokor és fa az Isten önálló gondolata, minden csiga-biga, minden ökörszem és futonc az Isten játszi alkotása; nem járt az erdőkben úgy, mint Assisi Szent Ferenc, ki a napra ódát énekelt s ha már a perugiai olajfakertek ezüstös derűje s a gesztenyések árnya lelkét az Isten nyomainak fölismerésére hangolta, mennyivel mélyebbre vajúdott volna szívében ez a gondolat, ha az óceánok sárga, lila, kármin, bíborvörös színekbe merült csendes erdőit s azoknak gazdag életét ismeri s a nagy világ harmóniáját a mai természettudomány magaslatáról hallgatja. Igen, ez az éneklő filozóf ragadja el a pálmát a csak „sétáló”, száraz bölcsektől; a szent szegénység trubadúrja énekelve járt hegyen-völgyön, állatot, virágot Isten kedvenceinek nézett, s nem félt attól, hogy Istent szeretni megszűnik, ha a természettől nem idegenkedik (3, 8).

A természetnek átszellemült szeretetével kezét fog az Evangélium, s magaslatairól fölséges kilendüléseket vesznek a szentek. Gondolatok az Isten trubadúrára, Assisi Szent Ferencre! Istennel, az örök szeretet mézével, a mérhetetlen napok napjának fényével van telítve az ő szemeiben a természet. Lehet azt szeretni; szárnyat ölt e szeretettől a lélek, s tiszta, zavartalan érzések s örömök éteri magaslataiba emelkedik. Ragyogó ékesszólással szól az ilyen szerető lélekhez a természet s följajánlja fáit, virágait, füveit, villámát, napsugarát eszméinek, vágyainak szimbólumaiul. A pálma az igazat, a cédrus az erőslelkűt, a liliom a tisztát; pálma, fahéjfa, ciprus, olajfa, balsam a Szent Szűzet jelképezi; a hajnal pirjával, a hold aranyos sugarával színezi, a puszták füveinek illatával köríti alakját. Olajat s drága kenetet önt fejére, ajka neki olyan, mint a karminszalag; a drágakövek csillogásából készíti a mennyország mozaikját s a tavasz szeretete, mely a cserje bimbóját s a patak vizét dagasztja, az örök szeretetnek tavaszára figyelmezteti, melynek szem nem látta s fül nem hallotta szépségeitől a szigorú aszkéták s az elfonnyadt karmelitanók szíve dagad (5, 105).

... Ferenc szíve tisztaságában megszelídíti a természetet; nem öntött kelyhébe mérget, mely a vadak és kígyók fogaiban ellene meggyűlne s romlást hintett volna verejtékébe. Nem

oly hihetetlen, mit annyi sok szentről olvasunk s mi Szent Ferenc megjelenésében szinte természetszerű, hogy vele szemben a természet elvesztette vadságát s fölismert benne urára; mintha a paradicsom virult volna fel nyomain, oly szelíd és nyájas a vad és a madár; fölvidul a teremtés elkomorult arca, csodálva nézi a ritka jövevényt, kétkedik, hát megjött-e már a fölszabadulás perce, avagy csak rövid ébredés-e ez, mely az éjszakát figyelmeztesse, hogy sötétsége életet rejt, mely napot vár. Ferencnek nyitva állt Isten műveinek határtalan titkos országa, nem volt neki elég a felület ragyogása, ő átlépte a határt, melyen belül csak béke van, nincs harc (12, 134).

24. A költő

Oly csodálatos termékenységű volt Ferencben a hit szelleme, hogy e rendkívüli férfiút még mint az olasz szépirodalom hőst is szerepeltetik. Lelkéből fakadtak a legmagasztosabb és legforróbb lírika hangjai, s mintha addig ismeretlenek, azontúl pedig uralomra hivatva lettek volna, sokszoros visszhangot keltettek hasonló szellemű férfiakban. Nem volt alacsony, nem volt törpe a keresztény alázat és önmegvetés, ellenkezőleg szárnyakat adott az érzelemnek s megújítja ifjúságát. És amit oly sok tanulás és tudomány el nem ért, hogy lendületet adjon a lézengő népköltészetnek, az Szent Ferenc lángoló szelleme egymaga képes volt elérni lelkesülésében. Ezen mindentől megvált lélek szabadon emelkedett, menten a világ bilincseitől, kivetkőzve a földi kívánságokból és szenvedélyekből. Az a gyöngéd érzelem, mellyel Isten lelkét megáldá, az a mély rokonszenv a természet minden tüneménye iránt, csak élesztetett, csak fokozódott, minél közelebb járt Istenhez. Csakhamar megérté ő a titkos nyelvet, melyen minden virág beszél, s midőn nagyon is hangos lett már a szavuk, testvéreire s nővéreire ismert bennük, kikkel sokszor felváltva hirdette Isten dicsőségét. Nem történhetett másképp, minthogy Ferenc a költészet szépségéhez is folyamodjék lángoló érzelmei kifejezésére s megindította a szép-szeretet költőinek sorát, kik azon nép nyelvén, mely maga is már dal, népdalokká alakítsa az élő hit és szeretet érzelmeit. Ferenc hevült az örök szeretetben s minden tekintet, melyet a virágzó völgyre vetett, minden hang és dal, a természet öntudatlan énekeseinek lármás öröme, mint megannyi nyíl volt szívének, fölujjongott volna a szeretet az ostromzár alatt, de a próza kifogyott a szóból s ő énekelni kezdett. Amit lángoló dalnok érzett oly mélyen és tisztán, mint ritkán más ember, azt kifejezve találjuk énekében: *Cantico de le creature, commumente detto de lo frate Sole*: „Legmagasabb, leghatalmasabb kegyes Úr! Tied a dicséret, a dicsőség és minden áldás, Téged illetnek egyedül: és senki sem méltó, hogy nevezzen. Légy dicsérve Uram, nővérünkért, a holdért és a csillagokért, melyeket az égen formáltál szép ragyogókká. Légy dicsérve Uram, nővérünkért, a vízért, aki nagyon hasznos és alázatos, drágalátos és tiszta. Légy dicsérve Uram, a mi anyánkért, a földért, ki minket táplál és hordoz és sokféle gyümölcsöt és színes virágot és fűvet hoz”. Az ének a bensőség mély érzelmével van írva, azon behatás alatt, melyet lelkére a teremtés minden porszeme gyakorolt, mely többször szólaltatta meg a tehetetlenségét érző s azért szenvedő Ferencet, míg végre minden gátat megszakítva, a szeráfikus elragadtatásban érte el tetőpontját, fönny, Alverna mélyen titkos hegyén. E költészetnek forrása pedig az Isten szeretetén kívül, a természet iránti gyöngéd vonzódása volt, fivéreiére és nővéreiére ismer ő a teremtményekben, tekinti föladatuknak Isten dicsőítését, észreveszi elemeikben, tulajdonságaikban a vonatkozást Istenre, a szellemi rendre, melynek minden szól (12, 132 sk).

25. Mi a boldogság?

(Részlet Prohászka utolsó beszédeiből.)

... *És a boldogság ?* Tudják, mi a boldogság? Mindjárt elmondom...

Assisi Szent Ferenc idejében III. Ince volt a pápa. III. Ince egyszer, egy napon nagyon boldogtalannak, egyedülállónak, megtörtnek érezte magát.

Üzent Assisi Szent Ferencért: jöjjön el, vigasztalja meg.

Ferenc azonban akkor éppen madaraival volt elfoglalva, a fecskékkel és a rigókkal beszélgetett...

A pápa érte küldött másodszor is, és akkor a Poverello azonnal elindult... de közben, ahogy a pápához megy, hirtelen egy bokor gallyacskái között – tarka, nagy pókon akadt meg a szeme... a pók éppen hálóját szövögette és a munka olyan megindító szép volt, a szivárványos szálak „elzárták” Assisi Ferenc útját, ő megállt, mintha lába földbe gyökerezett volna... és elfeledkezett magáról... a világról... pápáról... ígéretéről...

A pápa embere itt találta őt, földöntúli elmerülésben... No, akkor már ment Szent Ferenc. És azt mondja neki a pápa:

Ugyan, Ferenc, nem tudnád megmondani, mi bajom? ... Olyan üresnek érzem az életet: segíts rajtam, kérlek...

Szent Ferenc azt felelte:

– Szentséges Atyám, téged bizonyára arany palástod, hímes, drága köntösöd terhe nyom... Tedd meg a kedvemért: vesd le.

A pápa csakugyan úgy tett. És akkor Szent Ferenc lekanyarította válláról a maga foltos, avult, szakadozott, színehagyott csuháját és a pápa őszentsége testére borította...

Abban a pillanatban mosoly derült III. Ince arcára és meleg hangon szól:

Ejnye, Ferenc, hallod-e ... különös... különös, milyen könnyűnek... milyen boldognak érzem én most magamat.

(Zászlónk, 1927. május 15.)

Az Élet új hajtásai

1. Nálunk itt és most

Szent Ferenc is, Prohászka Ottokár is, mint olyan lelkek, kik bölcséleti konstitutív elemükkel szinte szükségszerűen a múltba néztek s abszolút fönségein épültek, nagyon tisztán láthatták az ősegyház minden fontosabb életmozzanatát. Így világosan állhatott előttük az Ősegyház *szegényeinek, szükségben szenvedőknek gyámolítása, gondozása*. „A hívők sokaságának pedig szíve-lelke egy volt, s egyikük sem mond semmit sem a magáénak a birtokából, hanem mindenük közös volt... Nem is volt senki sem szűkölködő közöttük, mert mindazok, kiknek föld- vagy házbirtokuk volt, eladták, s az eladottaknak az árát elhozták és az apostolok lábához tették. Minden egyesnek pedig annyit osztottak ki, amennyire kinek-kinek szüksége volt. Így József, a ciprusi származású levita, ki az apostoloktól a Barnabás melléknevet kapta, mivel szántóföldje volt, azt eladta, az árát pedig elhozta és letette az apostolok lábához” (Ap. Csel. 4, 32-37). Nem különben ismeretes volt előttük Ananiás és Szafira bűne és bűnhődése a visszatartott föld árának hazugsága miatt (Ap. Csel. 5, 1-11). De Szent Jakab levelének második fejezetét is ismerték: „Ha öcsénk vagy húgunk mezítelenek és szűkölködnek mindennapi élelemben s ha mondja pedig valamelyetek azoknak: menjetek békével, melegedjete meg és lakjatok jól, de nem adtok nekik testi szükségre valókat, mit használ az?” (Jak. 2, 15-16)... Ők is ezen az irgalmassági alapon lettek mindenkivel szemben evangéliumi szamaritánusokká, lévén minden ember felebarátjuk!

A mi időnkben és előttünk pattant ki az irgalmassági eszme Ottokár püspök ragyogó személyes énjéből! Szemtanúk előtt nőtt fel kettős terebélyes fává a Szociális Misszió Társulat számtalanok megnyugtatóra és öröme...! Szent Ferenc meg éppen a legtöbb női szerzetesi testület égi Patrónusává lett a múltba szakadt hét század alatt. Annyira gazdag, vonzó és bájos Szent Ferenc egyénisége, és evangéliumos szellemében olyan közel áll az Úr Jézus fönséges isteni személyiségéhez, hogy őt mindig eszményesíthetik a legjobbak! Így most 1930. évi szeptember hó 14-én bontakozott ki a maga lényegében az egri érseki joghatóság, a M. Kir. Népjóléti kormányzat irányítása mellett a szociális téren közismeretté vált EGRI NORMA és a négyes kardinális alapján folyó szegénygondozás. Egri Norma természetesen a szociálpolitikának csak egyik kategóriáját ölelte fel, tudniillik a magárahagyatott tehetetlen, elaggott, szemérmes vagy kolduskenyérre szoruló emberkéket, s így érintetlenül hagyta az anya- és csecsemő-, a gyermek- és ifjúvédelemnek többi elágazódását. Leíróan így kell meghatározni az egri normát: Ez, hatósági, felekezeti és társadalmi összefogásból származó állandó otthoni embervédelmi tevékenység, amely által végleges testi-lelki gondozást nyernek a munkaképtelen és segélyre szoruló helybeli szegények; továbbá karitatív ápolást nyernek betegségükben, vigasztalást utolsó óráikban vallásuk szerint, haláluk után pedig tisztességes végtiszteletet és sírjaiknak virágos őrizetét a temetőben. Kardinális funkcionálisai az alábbiak:

1. *Hatósági szegényügyi bizottság*. Ennek elnöke a mindenkori polgármester, ügyvezető igazgatója pedig a legszociálisabb érzésű városi tanácsnok vagy hivatalnok. Tagjai: a városi orvos, rendőrkapitány vagy megbízottja, a felekezetek fejei és még néhány szociális tevékenységéről közismert férfi és nő. E bizottság elé fut össze minden városi szociális szegény- és nyomorúgy; ők végzik a karitatív közigazgatást. Van egy szűkebb, 3-4 tagból álló szerve e bizottságnak, amely adományelosztást végez és közvetlenül felelős a karitatív közigazgatásért.

2. *Hatósági szegényügyi hivatal.* Ez hasonló a többi közigazgatási hivatalokhoz. A szegényügyi hivatal vezetői: *a)* a városi szegények törzskönyvét, amelybe csak felsőbb engedéllyel szabad bepillantania annak, aki nem tagja a szegényügyi bizottságnak; ezt így kívánja a karitatív munka; *b)* a bevételi és a kiadási naplót; *c)* adománygyűjtő hölgyek hivatalos könyveit; *d)* az ellátottak kereskedési könyveit. A szegényügyi hivatalt ellenőrzi a városi számvevőség. E hivatalban személyesen kell jelentkeznie a segélyre szoruló szegénynek, ha csak nem fekvő beteg. Koldulni, kéregetni nem szabad. Ezt ellenőrzi a rendőrség. Rendszertelenül senki sem ad adományt, mert ez nem bölcs és nem célravezető alamizsnálkodás. Mert a szeretet, a részvét is közigazgatásra szorul, tudniillik *bölcsességre és célirányosságra!*

3. *Hatósági adománygyűjtő hölgybizottság.* Városi, hatósági alakulat ez, amely a polgármester és a rendőrkapitány által láttamozott, áttűzött, hivatalos könyvecskékkel összegyűjti minden hó első negyedében az egyesek és családok által önként felajánlott adományokat és ellenjegyzés ellenében átszolgáltatja azt a szegényügyi hivatal vezetőjének. E célra szívesen ad mindenki havi adományt, ha általa megszabadulhat az ismert és ismeretlen kéregetők tömegétől. Ezzel eleget is tehet mindenki lelkiismerete szavának és alamizsnálkodási valláskötelezettségének. Személyenként havonta 10-15 fillérrel megoldható egy-egy város munkaképtelenjeinek nyomorúgye!

4. *Hatósági „egri normás” Szegény-gondozó Nővérek.* Ők a szegényügyi hivatalnak szegénygondozó szerve. Irgalmas samaritánusok, akik egyedül a nyomorgó embert nézik és nem más s a lehetőségek szerint segítik. *a)* Környezettanulmányt végeznek; *b)* ezt élőszóval is előadják a szegényügyi és adományelosztó bizottsági szerveknek; *c)* a hivatalos megállapítás szerint a szegényeket gondozzák, mint gyermek tehetetlen szüleit; *d)* betegségben ápolják őket; *e)* végső vigasztalásáról gondoskodnak – vallásuk szerint; *f)* tisztességesen eltemetetik és *g)* sírjaikat virágba borítják. „A ferences Mária Nővérek”, az „egri normás” apácák Assisi Szent Ferenc szívetől és szellemétől megittasult lelkek, akik szemeink előtt lendültek fel az áldozatos szociális tevékenység meredek ösvényeire; ők az Anyaszentegyház papságának szegényeket gondozó segítőtársai!

2. Élet az antinómiákon keresztül!

Kirkegaard azon fárad, hogy az élet *autonómiájával* szemben kiemelje az *antinómiákat*, amelyeket ésszerűen nem lehet megoldani, nem lehet az életben kikerülni, fölékerülni; életünkben legyőzni vagy megsemmisíteni. Ezeket az élet antinómiákat Jaspers bölcseleti könyvében (*Psychologie der Weltanschauung*) elviselhetetlen „Grenzensituation”-nak nevezte el.

Minden ember az élet *határhelyzetét*, zsákutcáját, sakk-mattját úgy próbálja közömbösíteni, hogy bizonyos menedékhálót, menedékkört, menedékházat, „Gehausét” épít önmagának, hogy általa legalább részben elviselhetővé tegye életét. De az élet határszituációit teljesen nem lehet kikerülni, legyőzni, megsemmisíteni. Névleg az élet antinómiái, vagyis az élet keresztjei ezek: *a munka, a fájdalom, a büntudat és a halál.*

Grenzensituationnal szemben négyféleképpen viselkedhetünk. *a)* Az ember egykedvűen túlteszi magát az élet minden zsákutcáján; *b)* vagy tépelődik az ésszel megoldhatatlan antinómiák kérdései fölött s így ezek borzalmas súlya alatt vergődik egy életen át; *c)* vagy továbbá neki vágja magát cselekvő tevékenységével a határhelyzeteknek, szokást nevel és szokásával erőt, kitartást merít a morajló hullámok ellen s *d)* vagy végre lehajtott fővel a világirodalomnak az antinómiákról szóló gondolkozását a kinyilatkoztatott hitfényvel oldja meg s úgy fogadja, amint azt a kinyilatkoztató Úr Akarja. E szerint: *a munka, a fájdalom, a lelkiismereti furdalás és a halál* az eredeti bűn következményei, melyeket a végtelen Bölcsesség azért adta az engedetlen, bukott személyes énre, hogy általuk a lélek mélyeiből az

isteni eszmék, az égi csírák kibontakozást nyerjenek. Nem terv nélküli a négyes kategóriájú határhelyzet (Schütz. Dogm. I. 351-374. o).

Ne higgyen tehát senki azoknak a prófétáknak, akik életet ígérnek, ahol már nem kell dolgozni, ahol nem lesz többé szenvedés, ahol elmarad a bűn s ahol nem kell agonizálással visszamenni oda, ahonnet jöttünk... Sőt, annak kell hinni, aki nyíltan vallja, hogy munka, szenvedés, büntudat és halál nélkül a mi megváltásrendi állapotunkban nincsen semmi néven nevezhető *fokozatos fölemelkedés!* Nincsen sem egyéni, sem szociális, családi, nemzeti, társadalmi, népi életünkben! A több, mélyebb és teljesebb élet e siralomvölgyben csak az antinómiás jellegű szűkutcákon keresztül haladhat! Mert ősbűnünk miatt az antinómiás zsákutcákra mi szolgáltunk rá!

3. Antinómia és a derús aszkézis

E megoldhatatlan ellentétet, amelyek az emberek életélvezetét korlátozzák, egyedül a diadalmas keresztény aszkézis képes *értelmezni, legyőzni, sőt örömmé átváltoztatni!* Az egyik tény az, hogy az én az életkeresztéktől: a munkától, a fájdalomtól, a benső szemrehányástól és a haláltól fél és irtózik, s úgy érzi magát, mintha állandóan a purgatóriumban volna. A *másik* pedig az, hogy az én kiterjesztett kezekkel vágyódik a több munka, az élesebb fájdalom, a mélyebb büntudat és a keserűbb halál után, mert jelszava: *Itt vágj, itt büntess; az örökkévalóságban pedig irgalmazz,...!*

Igaz, hogy az emberiség legnagyobb része védekezik s „Gehausét” épít, hogy az élet kellemetlen, gyötrő helyzetét kikapcsolja életéből. De ez még mindig nem bizonyítja azt, hogy a közel vagy a messze jövőben ez így is marad. Az élet *meliorisztikus* folyamat, amely minden évben több és több *abszolút eszmét* vet fel, mindig *tisztább és kristályosabb érzelmet* vált ki a lélek mélyéből és mindig *erősebb törekvést mutat* a köteles abszolút célok és eszmények megvalósítására! Tehát az élet abszolút szellemi, kulturális folyamat, amely előbb-utóbb rábukkan a *derús aszketizmusra, mely kacagva, énekelve teperi le az állítólagos gyötrő antinómiákat...!*

A végső tördőfést a világ pesszimizmusának azonban *Krisztus fönséges, örökvonzó, diadalmas szent személyisége* adta! Ő győzte meg a világot! Példát adott nekünk, miként kell az Igazság, az élet útjára lépünk, hogy életünk „*szellem és élet*” legyen! Ebben páratlanul utánozta Krisztus diadalmas, győzelmes életét Assisi Szent Ferenc, és nálunk tegnap és tegnapelőtt Ottokár püspökatyánk...!

Az új szerzetesi alakulatok az Evangéliumnak mindig erőteljes, a koroknak megfelelő új hajtásai! A mostaniaknak jellegzetessége, hogy majdnem mind a názareti ház légkörében születnek és az egyén megszentelésén kívül nagy, áldozatos aktivitásukkal az embereknek, a lelkeknek a pesszimizmus fölé emelésében erőlködnek...! Elég egy tekintet Don Bosco fiaira, leányaira: az Iskola-testvérekre, a Szociális Misszió Társulat és a Mária Nővérek társulatának tagjaira! Ezek s a többiek mind azt mutatják, hogy a keresztény derús aszketizmus előbb-utóbb győzedelmeskedni fog az *antinómiás pityergéseken!* Ehhez nem kell más, csak sok-sok diadalmas Élettrubadúr...!

4. Élet az abszolút utakon¹

Melyek az abszolút *érvényű és értékű* utak?

a) Az erőteljes élet örökesszéi: *az igaz, a jó, a szép és az abszolút (szent)*.

b) Az erőteljes élet örök eszményei: *az igazságosság, a jóságosság, a szépségesség és az egységesség*.

c) Az erőteljes élet szellemtermékei: *a tudomány, az erkölcs, a művészet és a vallás*.

d) Az erőteljes élet pozitív személyes kapcsolata: *a szolgálai (úr és cseléd); a gyermeki (édes és fogadott gyermek s szülő között); baráti (elvi, testvéri) és a jegyesi (önátadási akaratban) vonatkoztatottságok!*

Bármerre is kergesse az emberiséget az egyesek és a korok szele-vihara, bizonyos marad az állítás, hogy a relatív, civilizációs értékeken az egyedek, a társadalmak, a nemzetek, a nép meg nem szilárdulhat, meg nem alapozódhat! Vissza kell térnie az abszolút értékekre, utakra... (Nagy L. Elő gondolat).

Tehát jövői kialakulásunk az abszolút utakon csak ez lehet:

1. *Nemzeti szociális államélet*. A cuique suum elvét a múltban a jogállam legelső sorban az egyéni szabadságra vonatkoztatta. Mindenki szabaddá lett külső helyi, országai, társadalmi és benső értelmi, erkölcsi, művészi és vallási vonatkozásban. De mert ez a szabadság első helyen kitermelte a szabad versenyt s gyümölcseként az anyagi egyenlőtlenséget, ránk szakadt a világkrízis, s belőle a forradalmak útján az égető szociális organizáció. A szociális államélet meghozza az embervédelmet a mindenkinek a magáét alapján.

2. *Nemzeti etikai államélet*. Cuique bonum! Jönni fog, mert jönnie kell egy ethosi, erkölcsi, állami összefogásnak, amely kiizzadja önmagából a szabadon terjedő erkölcsi alapelvek ellenes pestisét s megalapozza az egyetemes erkölcsalapokat. Vajon az Egyháznak és a felekezeteknek nem erkölcsi életalapja-e a tízparancsolat? stb...

3. *A nemzeti esztétikai államéletben a cuique pulchrum elvét fogják a legnagyobb áldozatok árán keresztülhajtani az alsóbbak előnyére!* Parkos galambdúcot és a többi házi és családi alapszükségleteket s ezeknek szépi formáját az egyeseknek, a családoknak, a cselédeknek, a tanyabelieknek...! lesz a jelszó.

4. *A népek evangéliumi testvérisége sem utópia!* Majd az abszolút utak végén: Cuique sanctum! Egy akol s egy Pásztor. Jöjjön a Te jövőd is!

¹ E szellemet „Valláséletünk” címen I-IV. kötetbe foglalva sajtó alá rendezi P. OSVALD. – Kapisztrán Nyomda. (A szerző megj.)

Befejezés

A túlzó individualizmus háttérbe szorult! De a mérsékelt kollektívizmus előtérbe lépett! Ezért meleg elismerésünk virágait s babérleveleit azok lábai elé helyezzük, akik azt, mint a jogállamok *nemzeti* többletét, áldozatos tömörülésükkel és társadalmi összefogásukkal mozdították elő! Még csak tegnapiak, de már világszerte közismertek!

Továbbá a hálaérzelmeik zászlajának meglengése kijár azoknak is, kik a társadalmi, de főképpen vallási alapokon indultak el a világháborús ínségesek és nyomorgók enyhítésére, azaz a *szociális* mozgalmak, illetőleg a *nemzeti szociálpolitikai szolidaritás* alapelveinek meggyökereztetésére!

S végre ti katolikus egyesületek: karitás hölgyek és kongreganisták, városi adománygyűjtők és terciáriusok, szerzetesi férfi és női társulatok, kik az Evangéliumnak mai hajtásai vagytok s akiket az Anyaszentegyház kegyelmes erkölcsvallási szeretete szült; s ti fiatal barátaim: erdélyi „Ferencs nemzedék”, szombathelyi „Ifjúság” és gyöngyösi „Magyar Umbria”, akiknek e mű magvát és a lépekben a mézet köszönöm, diadalmas, lendületes „élettrubadúrok” legyetek!

De miként lehetséges ez?

Letepni az *antinómiákat*, kihúzódni az egyedi *autonómiákból* és kivirágoztatni a *szentmalasztal* az élet trubadúros *több örömét* (Keppler), amely egyedül készítheti elő a jövői krisztusi *népközösséget: a több igaz, jó, szép és szent örökérték útjain!!* (Dr. Pauler Á. előadásai.)

Függelék – A Szent Ferencre vonatkozó nevek és tárgyak lelőhelyei Prohászka Ottokár Összegyűjtött Munkáiban.

- A –
- Aegidius 12, 140
- Assisi 12, 125
- kiapad 24, 20
- lejtőinek szava 5, 237
- Assisi Szent Ferenc
- adventi homályban él 6, 8
- affectusa 12, 158
- a gubbiói erdőben 12, 117
- áhítata 12, 158
- a középkori vallásos lelkesedés útjelzője 7, 179
- alázatossága 17, 257
- Alverna hegyén 12, 133
- a nép ajkán 12, 141
- a népnek szentje 12, 141
- a szegénységet költészettel vette körül 12, 132
- a szegénység trubadúrja 12, 190
- a Szent Szűz nyomában 6, 50
- a szép-szeretet költője 12, 133
- „asinello”-ja 6, 314
- „asztalkörének lovagjai” 12, 131
- álljukasztott oldala 17, 5
- a tövisek közt 17, 256
- a fransfixio szentje 12, 160
- az assisi püspök előtt 12, 148
- az egyéniség hőskölteménye 5, 148
- az elkeseredett szegénység ellen 13, 286
- az éneklő filozóf 3, 8
- az irgalmas szeretet átszellemült apostola 7, 302
- az Isten szeretetének lantosa 12, 143
- az umbriai erdőben 18, 184
- bánata 16, 146
- beszél a madaraknak 12, 135 sk
- boldogítja a világot 12, 131
- bolognai beszéde 12, 131
- compassioja 17, 192
- derült aszketizmusa 12, 150
- dicsősége 12, 138
- egyszerű és tiszta 12, 157
- „élet”-e 7, 114
- eljegyeztetése 12, 117
- eljegyzése a szegénységgel 7, 237
- elragadtatása 12, 133

- élte az evangéliumot 12, 166
- éneke 6, 275
- énekel 12, 158
- énekelni tanít 13, 187
- éneklő lelkületének magyarázata 17, 215
- erkölcsi nézete 5, 199
- „erősebb testvér” 6, 135
- érzelmei a természetben 18, 183
- és a gubbiói farkas 12, 145, 143
- és a hegedülő angyal 8, 173
- és a hűlő világ 12, 154
- és a Jézus Szíve tisztelet 17, 124
- és a Krisztus szenvedése 12, 129
- és a komi 16, 38
- és a művészet 12, 137
- és a német vér 5, 221
- és a népköltészet 12, 133
- és a szegénység 7, 129; 12, 129, 131
- és a szent kereszt tisztelete 12, 159
- és a természet 3, 8; 5, 105; 12, 133, 143
- és az egyetemi stuccer 16, 38
- és az Egyház 12, 164, 165
- és az „ember élete” 5, 140
- és az Oltáriszentség tisztelete 7, 205; 18, 181
- és Dante 12, 327
- és Duns Scotus 15, 276
- és IX. Gergely 12, 164; 18, 129
- és III. Honorius 12, 165
- és Hugolin 12, 164, 165
- és III. Ince 12, 158
- és III. Ince álma 12, 165
- és „Istenem és mindenem” 7, 16
- és Olaszország 5, 235
- és Pázmány 12, 303
- és Szent Domonkos 12, 137; 14, 307
- és Szent Erzsébet 18, 129
- és Tolsztoj 12, 278; 24, 97
- és Ugolin 18, 129
- : Fiacskáim, kezdjük szeretni az Istent 17, 5
- fiai 16, 152
- fiatalsága 12, 128
- és Fra Aegidio 12, 161
- Fra Angelico képén 8, 173
- „franciáskodó” 12, 150
- föllépése 12, 117
- föllépésének kora 12, 126
- genialitása 12, 157 sk
- gúnyája 18, 285
- győző lelke 6, 274
- hajnalhasadás 6, 222

- haldoklása 7, 237; 12, 118
- hallja a természet szavát 5, 105
- harmadik rendje 12, 136
- harmadik rendi kordája és Papini 8, 256
- hatása 12, 148, 167
- hatása a művészetre 12, 137
- hite 5, 214; 12, 129; 15, 276
- ideális kereszténysége 7, 237; 12, 117
- ifjúsága 12, 154
- igazi filozóf 5, 63
- imája 12, 126
- „Inno al sole”-t énekli 5, 237
- intuíciója 12, 156
- intuíciós lelke 12, 157
- irányzata 12, 163
- Isten félelme 17, 332
- Istenszeretete 8, 172 sk 143; 17, 5
- Isten trubadúrja 5, 105
- Istentől való fa 12, 156
- Jézus betege 7, 209
- jubileumára 12, 147
- Keleten 12, 160
- kompassziója 12, 153
- kontemplációja 18, 64
- kora 12, 163
- kordája 7, 154 5, 152; 12, 183
- köpenye 7, 236; 12, 116, 160, 164; 18, 129
- kötele és Dante 12, 328
- Krisztussá átszegződött 12, 160
- Krisztus hasonmása 12, 149, 154; 17, 195
- Krisztushoz hasonul 12, 152
- Krisztus szegénye 8, 173
- „leánya” (Szent Erzsébet) 18, 129
- lelkes szegény 18, 164
- lelki szegény 18, 285
- lovag 12, 160
- médiumos zsenialitása 12, 158
- megjelenése 12, 142
- megszelídíti a természetet 12, 134
- morálisa 5, 175
- nagy király hírnöke 12, 161
- nagy pálfordulása 12, 155
- nagy szocialista 23, 60
- nagy tette 12, 127, 153
- nagyratörő 11, 128
- Assisi Ferenc naiv és gyermekded 12, 157
- naphimnusza 12, 133; 24, 50
- nem akar pap lenni 23, 198
- nézett a természetbe 5, 100
- „nővére” 7, 235; 12, 114

- nyomán új élet 6, 222
- ostorozta a papság világiasságát 12, 165
- örvendező szent 17, 215
- porciunkulai miséje 12, 155
- poverello di Dio 12, 147, 150
- praeco magni Regis 12, 154
- reformelve 12, 150 sk
- reformereje 12, 163
- rendje 12, 132
- részvéte Jézus Szíve iránt 17, 136
- ről írta Proh. első cikkét 23, 242
- sebei 8, 172
- sír 12, 159 ; 16, 146
- sírja 12, 137
- stigmái 24, 175
- szegénysége 12, 163
- szegénysége aktív. 12, 164
- szegénységet hirdet 7, 237
- szegénységi ideálja 12, 163
- szegénységre tanít 13, 286
- szelleme 6, 150; 12, 148, 329
- szent szocialista 12, 132
- szent trubadúr 12, 158
- szeráf 7, 97
- szeráfja 24, 274
- szeretete 12, 150
- szeretete a fölfeszített iránt 12, 147
- szocialista 23, 60
- szocializmusa 12, 131
- szónoklata 12, 131
- születése 12, 127
- születésének 700 éves fordulója 12, 125 sk
- Assisi Szent Ferenc tanítványa Egidio 13, 135
- tanulóévei 12, 128
- társadalommentő 12, 150 sk
- természetszeretete 5, 105
- Templom 12, 137
- testamentuma 12, 166
- testvéreim, kezdjük szeretni Istent 6, 232
- tisztelő Paul Sabatier 23, 298
- új társadalmat alkot 16, 17
- un prodigio ambulante 12, 141
- úrnője 12, 242
- vidámságának magyarázata 17, 215
- világfölényessége 6, 150
- világmegújító 12, 152 sk
- virágai 12, 139 sk
- virágai költemények 12, 142
- vonzóereje 6, 228
- Assisi völgyei 7, 237

– B –

Bernardone 12, 150
Bernardo da Quintavalle 12, 161

– C –

Cantico de la creatura 12, 133

– D –

Dante Assisiről 12, 125
– Szent Ferenc kordájáról 5, 152
– Szent Ferencről és ő Szent Szegénységéről 12, 130
Domina Paupertas 12, 129, 162
Don Guido Secundi 12, 156
Dulac, Charles Marie Szent Ferenc Naphimnuszáról 24, 50
Duns Scotus 2, 198; 14, 243; 15, 276

– E –

Éden-domb 12, 137
Egyed 12, 141
Egidio és Szent Bonaventúra 13, 135
Eisenachi barátok 16, 152
Erzsébet, Szent: hajnalhasadás 6, 222
– szentsége 16, 152
– szeretete 7, 158

– F –

Ferences szónoklat 12, 131
Fioretti 12, 139 sk
Fioretti di San Francesko 12, 134
Fioretti költői szépsége 12, 143
– kritikai értéke 12, 142
– misztikus mű 12, 140
– szerkezete 12, 140
– szerzője 12, 140
– fra Angelico florenci képe 8, 137
Fratres minores 12, 148, 166

– G –

Giotto Szent Ferenc eljegyzése 12, 127
Görres József 12, 154

– H –

Harmadik rend, 12, 136
– a legkeresztényibb társulat 12, 136
Háze Karl 15, 154

– I –

Inno al sole 5, 237
Istenem-mindenem 7, 16

– J –

Jörgensen Assisiben 8, 256

Juniperus 12, 140, 141

-- tréfái 12, 145

– K –

Koldulórendek 12, 160

– L –

XIII. Leó Szent Ferencről 12, 242

– M –

Megtstesülés formai indítéka 23, 178; 24, 125 sk

– O –

Ozaman Frederic 12, 154

– P –

Páduai Szent Antal 12, 141

– alázatossága 17, 257

– beszédje 12, 131

Porciunkula 12, 153, 156

– R –

Rivoroto 12, 15

Rite expitis kezdetű encyklika 12, 154

– S –

Sabatier Paul 12, 154

San Damiano 12, 156

San Francesco 24, 8

– U –

Umbria levegője 17, 215

– zárdái 7, 237; 12, 118

– T –

Tancredi lovag 12, 161

Thode Heinrich 12, 154